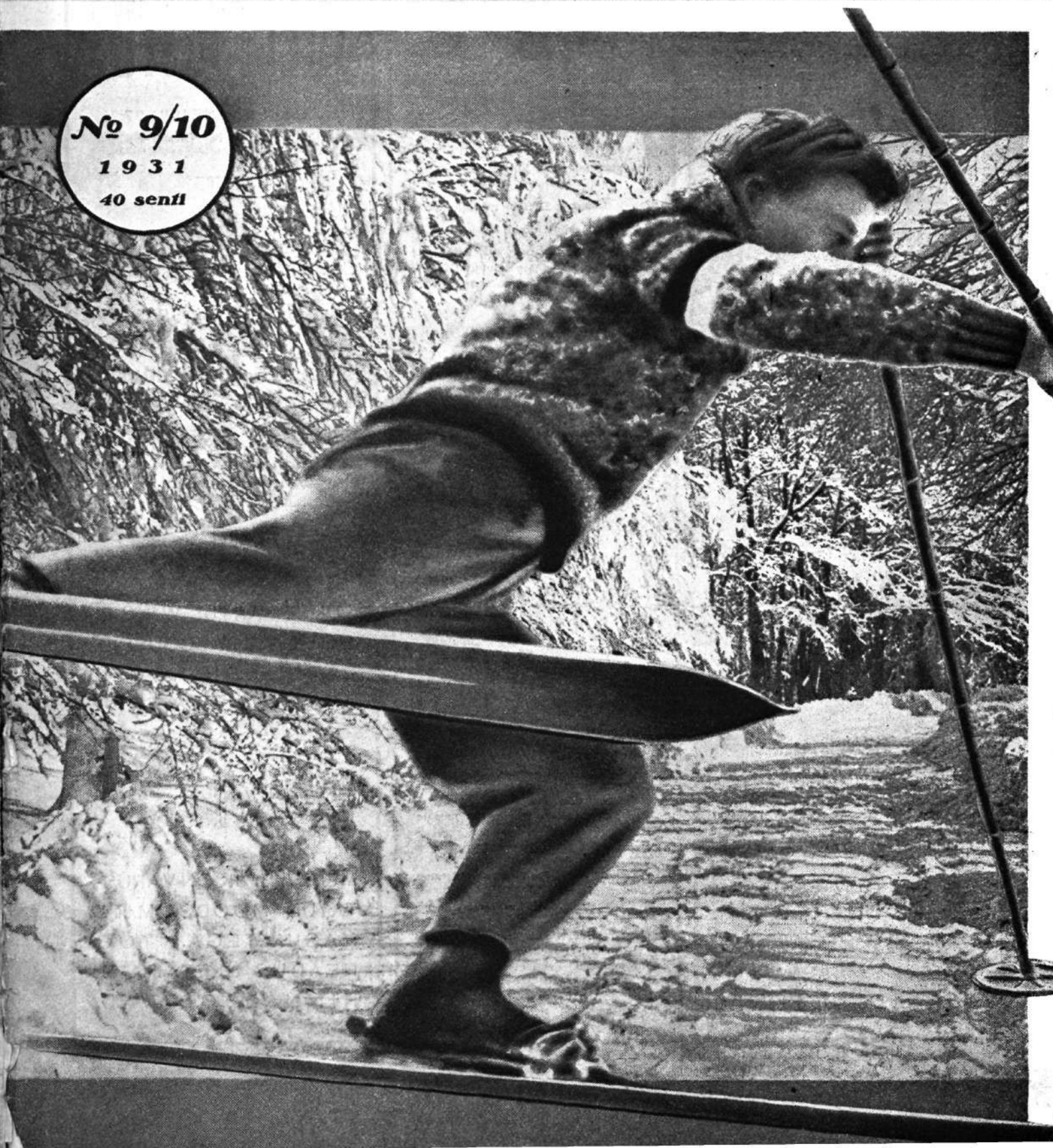


# KAITSE KODU

**№ 9/10**

**1931**

**40 senti**





ASUT. 1849.

VEINITUNDJAD  
OSTAVAD AINULT

**C. PETENBERG'i**

VEINIKAUPLUSEST

PIKK TÄN. 17, TEL. 434-85,

TALLINN.

KODU- JA VÄLISMAA  
JOOGID SAADAVAL  
VÕISTLEMATA HEA-  
DUSES



**T O I M E T U S :**

Tallinnas Kaarli t. 8, kaitseallidude peastaabi ruumes.

Vastutav toimetaja kol.-ltm. J. M a i d e, telefon 6-88.

Tegev toimetaja L. S õ e r d, telef. 8-29.

Toimetaja kõnetunnid kella 10—12.

Kaastöö arvatakse tasu alla, kui sellele tasunõudmine on peale kirjutatud. Tarvitamata ja tagasisaastamiseks märkimata käskkirju alal ei hoita.

**T A L I T U S :**

Tallinnas Kaarli t. 8.

Talituse juht Richard Jukk, tel. 8-29.

Talitus on avatud iga päev kella 9—3.

Tellimishind aastas 6 krooni, 1/2 a. 3 kr., 1/4 a. kr. 1.50, kuus 50 senti.

Kuulutuste hinnad ä üks lehekülj: teksti ees 50 kr., tekstis 80 kr., teksti järel 40 kr. Välimine kaas 80 kr., sise- mised 60 kr.

\*

**Nr. 9/10**

1931

**S I S U K O R D :**

*N. Rg.*: Sõjapoliitiline olukord Euroopas aastaks 1931.

*H. Prants*: Veerandsada aastat Vene-Jaapani sõjast.

— Elupäästjad 1930.

Näide tänapäeva Jaapani moodsast kunstist.

*L. S.*: Suusapäevad Viljandis.

*T. Braks*: Kodumuld.

*M. Remmelgas*: Matk suuskadel Riesenbergeni mägedes.

*M. J. Eisen*: Mehised mehed ja meeste oras.

— Nägemine pimeduses.

*Mart Mardos*: Hingekell.

*A. K.*: Võõpsu naiskodukaitse 5-aastane. *Vambo*: Näitemäng.

*H. B. Krauz*: Kaks, kes lendasid üle ookeani.

„Husaar“: Suured skikjõrangi võistlused.

— Küsimused-vastused.

Pilte muistsest Eesti elust.

Mõtteteri.

Male.

ESIMENE EESTI MEHAANILINE

# SULETÖÖSTUS

TALLINN, VENE UUL. 27.

TELEFON (20) 7-94.



PUHASTATAKSE JA  
DESINFITSEERITAKSE  
PRUUGITUD **SULEPATJU**.  
NOPITAKSE JA PUHAS-  
TATAKSE **UUSI SULGI**.



SUUREL ARVUL MÜÜGIL:  
SULGI IGASUGUSEID,  
PATJU, SOHVAPATJU  
JA JAAVA KAPOKKI.



MEIE VABRIK ON VARUS-  
TATUD MOODSAIMATE  
MASINATEGA. TÖÖ  
HEADUS ÜLETAMATU.  
HINNAD ODAVAD.

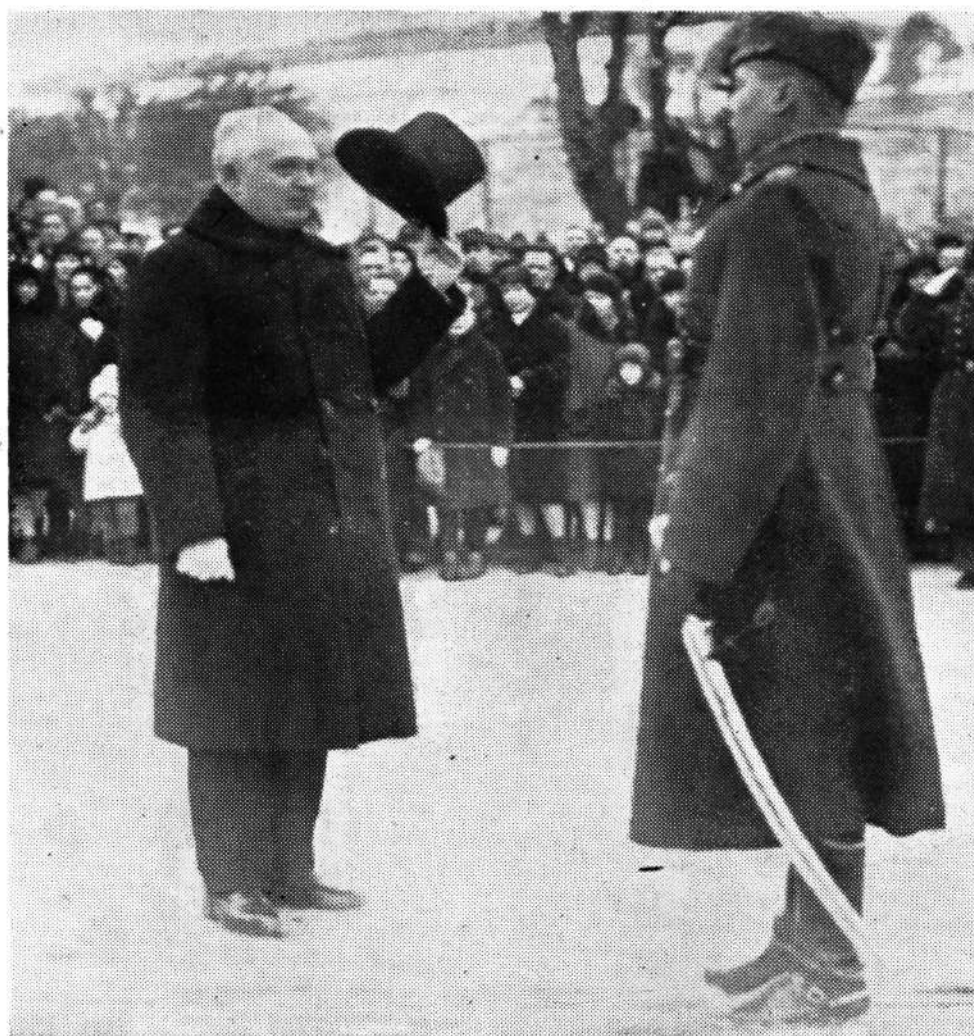
# KAITSE KODU!

ILMUB KORD NÄDALAS

Nr. 9/10

Tallinnas, laupäeval, 7. märtsil 1931

Seitsmes aastakäik



RIIGIVANEM K. PÄTS VÕTAB VASTU KINDRAL JONSON'I  
RAPORTI VABARIIGI AASTAPÄEVA PARAADIL TALLINNAS  
VABADUSPLATSIL

# Sõjapoliitiline olukord Euroopas aastaks 1931

N. Rg.

1.

Juba pikemat aega ilmub kogu Euroopa ajakirjanduses artikleid, mis püüavad iseloomustada Euroopas valitsevat sõjapoliitilist olukorda. Vaatamata sellele et need artiklid on sageli otse risti vastukäivad üksteisele, selgub nendest siiski, et riikide sümpaatiad ja liitumis-suumad on enam-vähem välja kujunemas. Käsikäes sellega ilmneb ka enam-vähem Euroopa sõjapoliitiline situatsioon.

Euroopat rõhub majanduslik depressioon. Tööstuse ja põllumajanduse kriis kiirendab poliitilise olukorra kujunemist ja avastab rutemini Euroopa tõelise ilme. Kaalul on elulised huvid. Suurtes mõtudes on Euroopa tööstusmaa, kes vajab välisturge. Samal ajal on Euroopa aga jagatud 27 riigi vahel, kes vastavalt tööstusele ja maapõuevaradele ning poliitilisele kaalutusile taotlevad isesuguseid majanduslikke ja poliitilisi sihte. Euroopa poliitilise kriisi lahendamine peitub loomulikult Euroopas, kuid näib olevat täiesti tõenäoline, et Euroopa majanduskriisi lahendamine peitub samuti eeskätt just Euroopas. Suur arv riike, mis on kuhjunud ühele vähemale maailmajaole, kus tööstus kõrgel tasemel, on loonud tiheda ja ülepääsmatu tollide võrgu. Tollide varjul, riikide enda kahjuks, arendatakse tööstusharusid, mis ei vasta ei loodusvaradele ega kliimaatilistele oludele. Seega kulutatakse tarvete muretsemiseks määratunud summad rohkem kui seda tõeliselt oleks vaja. Samal ajal suur arv riike kannab endas rohkesti konfliktide idusid, nagu ka suur hulk inimesi endas kannab palju arusaamatusi ja huvide ning vaadete lahkuminekuid.

Euroopa praegune konstruktsioon, ehkki loodud teatud määral rahvaste enesemääramise põhimõttele, on siiski mõnevõrra riivanud nii ajaloolist traditsiooni kui ka elulisi majanduslikke huve. Maailmasõjaga loodud Euroopal on hulk valulapsi. Teatud riigid on saanud rahuldust, kuid loomulikult on seetõttu jäänud rahuldumata teised riigid. Kui oleks küsimus ainult ajaloolise traditsiooni lõhkumises, siis oleks ehk leppimine ajajooksul võimalik, kuid rahulolematuse põhjuseks on tihti just majanduslikud küsimused ja need on palju tõsisemad. Näib, et käesoleval ajajärgul peab täiel määral paika lause, et järgneva sõja põhjuseks on eelmise rahuleping. Tarvitseb vaid kuulutada, et püüda kinni siit-sealt tekkivaid rahulolematuse häali. „Ei millalgi, millalgi lepi me Trianoni lepinguga,“ ütlevad ungarlased, „korridor on riivanud meie elulisi huve,“ ütlevad sakslased, „kas Bessaraabia vallutamise ei ole röövimine?“ ütles Stalin XVI kongressi ajal möödunud aasta suvel jne. Need häälid takistavad tasakaalu.

Rahulolu ja rahulolematuse tunded on sundinud riike, kelle huvid ühtuvad, sõlmima oma huvide kaitseks

avalikke ja salajasi sõjapoliitilisi lepinguid. Viimaste sisu on meile teadmata, kuid ta avaldub siiski rahvusvahelises elus, kui on tarviline kaitsta selle või teise riigi huve, olgu see puht-majanduse või poliitika aladel. Ei või seepärast ka tähelepanematult lasta mööda Itaalia ja Saksamaa nõudmist, et Euroopa liidu uurimiskomitee istungeist võtaksid osa ka Vene- ja Türgimaa. See teade ilmus alles möödunud nädalal ja näib tõendavat, et loeteldud nelja riigi vahel valitseb teatud üksmeel mõnesuguste poliitiliste küsimuste lahendamisel. Säärane nähtus võib aga hõlpsasti kõigutada praegust tasakaalu. Nagu näha, on teatud riigid juba grapeerunud, kas avalikult või salajaselt, ja püüavad sel või teisel teel mõjutada teisi, et oma soove läbi pressida. See on poliitiline võitlus, mis erineb avalikust sõjast vaid abinõudelt.

Seega praegusel Euroopal on lahendada mitmeidki tähtsaid küsimusi nii majanduslikul kui poliitiliselgi alal. Viimased on arvatavasti raskemini lahendatavad. On tekkinud terve rida eraolukordi, mis ei luba tasakaalustada üldolukorral. Olgu allpool loeteldud tähtsaimad lahendamata küsimused.

1. Danzigi korridor, mis sakslaste poolt järelejätmatault esiletoodavate kirjutuste järgi lahutavat majanduslikult ja rahvuslikult ühtesulanud Ida- ja Lääne-Preisimaad. See küsimus on Saksamaal järjest suuremat hoogu võtva revisjonistliku taimelava armastatuim õis. Alles poolteist sada aastat tagasi kuulus korridori maa-ala Poolale, nüüd aga on sellega lõhutud Preisimaa. Siin võiks vaid öelda, et ka poolakail 1772. a. jagamisel oli raske anda korridori — tol ajal Poola riigi pärisosa — preislasele. Igal juhul seisab see küsimus ikkagi tõsise komistuskivina mõlema riigi vahel.

2. Vilno küsimus, mille lahendamine ei ole tähtis mitte üksi kahele huviosalisele riigile, vaid ka paljudele teistele Baltimere ääres asuvaile riikidele.

3. Bessaraabia, sest venelased ka oma kõige hilisemais ametlikes atlaseis näitavad Bessaraabiat kui Venemaa osa.

4. Itaalia rahulolematuse, mis kasvab ühes riigi tugevnemisega ja mille põhjust tuleb otsida Itaalia laiutamise tegelikus tarviduses. Itaalias elab 130 inimest km<sup>2</sup> peal. See on palju tööstuslikult keskmiselt arenenud maal, eriti kui arvestada seda, et Appenniinide mäed ühes harimiseks kõlbmatute maa-aladega küünivad ligi 50 prots. Seega tõuseb rahva arv ühe km<sup>2</sup> peal 200—260. Igal aastal rändab välja palju itaallasi. On tarvis asumaid. Tripolisest on vähe ja tegelikult ongi juba Tunisis väga palju itaallasi. Itaalia on Vahemere riik ja Vahemere rannikul on veel võimalik ajada koloniseerimispoliitikat. Kuid siin keruvad üles küsimused Vahemere valitsemisest ja suh-

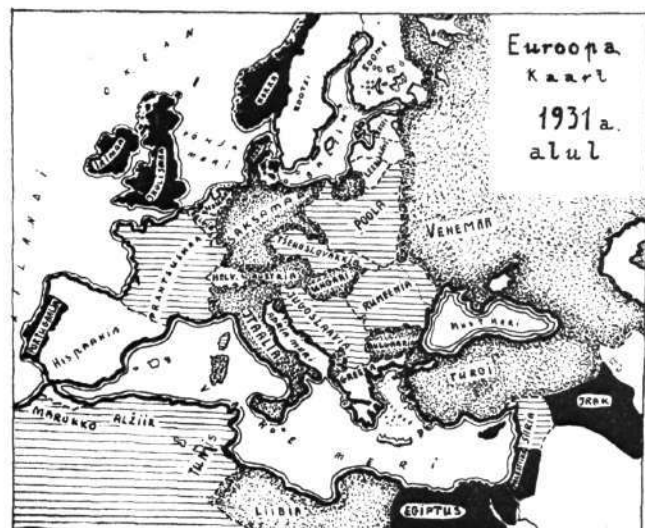
teist Prantsusmaaga. Sellega võib ka seletada Itaalia ja Prantsusmaa vahekorra pinevust.




5. Ungari rahulolematust, sest mitu miljonit ungarlast on lõigatud ära emamaast. Rahvusliku küsimuse kõrval tähendab see aga ka suure viljarikka maa ja arenenud tööstuse kaotust.

6. Venemaa tõukejõud läände, mida kannab kommunismi juhtide suur revolutsiooniline potents. Viimane avaldub nii poliitilisel kui majanduslikulgi alal, avaldades mõlemal pool pinevusi. Kommunistlik Venemaa on suutnud rakendada massid tööle naeruväärt odavais tingimustes. Ta on surunud töölist massi nõuded tarbeis seevõrra madalale, et isegi neis raskeis oludes, milles ta viibib, on märgata majanduse ülesehitamist. Ainult sel teel on tal saanud võimalikuks kutsuda esile maailmaturul dumpinguid. Näib olevat selge, et Vene majanduse ülesehitamise siht ei peitu riigi heakäigu tõstmises, vaid maailma majanduse õõnestamises. Lõppsiht on selge. Majandus, lähemalt industrialisatsioon, on saamas relvaks — salakavalaks ja kohutavaks. Käskäes riigi majanduse ülesehitamisega töötab Venemaa kõigi jõududega sõjaväe ülesehitamise ja organiseerimise ning varustamise kallal. Ka sel on oma siht vaevalt defensiivne, sest revolutsioon kogu tervikus ei lähe millalgi tagasi, vaid alati edasi. Kominterni mõju Venes on ilmselt selge.

Siinkohal peab tähendama, et eelpool loeteldud rahulolematuste õiguslikkuse kohta on raske võtta sõna ega kuulu see ka kirjutuse huvipiirkonda. Siin on püütud vaid iseloomustada olukorda.

Peale ülalooteldud kuue tähtsama küsimuse täidab Euroopa poliitilist taevast veel palju teisigi. Nende küsimuste tagajärjel näib Euroopas kujunevat teatud sõjapoliitiline situatsioon, mida umbkaudselt püüab näidata juureslisatud kaart.



-  Prantsusmaa ja Prantsusmaa mõjupiirkonnas olevad riigid.
-  Desarmeeritud riigid, Itaalia ja Venemaa ning viimasele sümpatiseeriv Türgimaa.
-  Inglismaa ja Inglismaa mõjupiirkonnas olevad riigid.

## II.

Maailmasõja tagajärjel Lääne- ja Ida-Euroopa vahele tekkinud riike Poolat, Tšehhoslovakkia ja Jugoslaaviat ühendavad omavahel tihedad sidemed, mis on tingitud huvide ühtumisest. Huvide ühtumise tõttu seltsib neile veel Rumeenia. Kõik need neli riiki on omakord huvitatud Prantsusmaast. Näib, et seega Euroopa huvikeskkoht, võrreldes 1914. a., on kaldumas rohkem itta.

Prantsusmaa on ühes temast huvitatud riikidega Euroopa tasakaalustajaks. Igatahes on nende huvides, et Euroopa kaart jääks endiseks.

Itaalia vahekorrad ajakirjanduse andmeil on pinevil Prantsusmaaga ja ka Jugoslaaviaga pärast Albaania kiskumist oma mõjupiirkonda. Pinevuse põhjuseks Prantsusmaaga on nähtavasti ka prantslaste kindlustustööde läbiviimine Itaalia piiril ja suure kindlustatud laagri organiseerimine Nizza rajoonis. Suuri töid maa- ja mereväe ülesehitamise alal tehakse ka Jugoslaavias. Kokkuvõetult on Prantsusmaa ja Jugoslaavia Itaaliast tugevamad ja seetõttu pole imetella viimase püüdeid luua ühendusi riikidega, kes kuidagi ei ole rahul praeguse olukorraga. Ungari on loomulik Itaalia sõber. Venemaa on huvitatud vahemerel asuvast Itaaliast, rääkimata prantsusevastalisest poliitikast. Bulgaaria näib samuti olevat Itaalia sõiduvees. Nagu näha, püüab Itaalia luua mõjuva jõu vastukaaluks Prantsusmaale, kiskudes peale loeteldud riikide kaasa veel Türgimaa ja võib-olla isegi Hispaania, rääkimata Saksamaast ja Austriast, kelle erapooletus ükskõik missuguse suurema konflikti juures on vaevalt mõeldav.

„Deutsche Wehr“ (1931. a. nr. nr. 1 ja 2) arvates muutuvat Saksamaa olukord järjest raskemaks. Asudes Euroopa keskkohal olevat tal erapooletuks jäämine ükskõik missuguse konflikti juures võimatu. Prantsusmaa ülespidamine reparatsiooni ja desarmeerimise küsimusis viipavtki ilmselt sellele, et Saksamaad avalikult suruda Itaalia-Vene blokki, et seega ükskõik mis olukorras kohelda Saksamaad kui vaenlast. Kahjuks tuleb arvata, et Saksamaa oma aktiivse revisjonistliku poliitikaga ongi selle või teise kohtlemise põhjuseks, kui säärane kohtlemine üldse peaks paika pidama.

Venemaa seisab salapärase kolossina Euroopa idataevas, andes end eriti tunda oma propagandaga. Raske on määrata kindlaks ta kavatsusi ja kaugemaid sihte. Ta võib ka väga hästi olla õhutajaks, et siis segast olukorda ära kasutada oma eesmärkide saavutamiseks. Selleks on tal eriti soodus positsioon.

Inglismaa on viimasel ajal tulnud Euroopa mandrile lähemale. Meelitajaks on siin olnud Prantsusmaa kapital. Inglismaal on suur jõud, eeskätt just meredel. Ta võib konflikti puhul Euroopas anda teatud riikide liidule suure ülekaalu teiste suhtes. Kuid Inglismaa ei ole enam nii vaba kui endisil aegadel. Asumaad muutuvad järjest iseseisvamaks, mis toob emamaale majanduslikke raskusi. U. S. A. püüab vägisi kiskuda enda kätte merede valitsemise ja Ida-Aasias kasvab ilmselt Jaapani mõju nii merel kui ka majandusalal. Teatud aladel on Jaapani tööstus Aasias surunud välja peaaegu täieliselt Euroopa oma.

Inglismaa suhete kohta Euroopa riikidele arvab

„Deutsche Wehr“, et ta ei võiks rahulikult pealt vaadata, kui Prantsusmaa muutuks mandril võistlemata käskijaks või kui Venemaa oma endise jõu saaks tagasi ja vallutaks Balti riigid.

Euroopas Inglismaa huvipiirkonda kuuluvad riigid on vaevalt huvitatud ükskõik missuguseist ettevõttest mandril, sest nende asetus randadel soodustab nende erapooletust.

Hispaania oma sisemiste raskuste tõttu vaevalt sõandab võtta ette mõnd aktiivset sammu.

Greeka sihti on raske ligikaudseltki aimata. Üks on kindel, et Venizelos on külastanud Prantsus- ja Poolamaad ja et Greekal on head suhted Jugoslaaviaga, samal ajal aga õiendamata küsimusi Bulgaaria ja Türgiga. Seetõttu võib teda alul lugeda rohkem Prantsusmaa kui Itaalia poole tüürivaks riigiks.

Türgimaa on märksa erinev endisest Türgimaast ja sammub edukalt edasi majandusliku tervenemise ja sisemise tugevnemise teed. Ta on lähemas ühenduses Venemaaga. See mõjutab kahtlemata ta ülespidamist ükskõik missuguse olukorra juures.

Baltimere riikide olukord on seletamatagi selge, kuna neil omavahel ei ole tõsiseid lahkarvamisi. Suureks naabriks on Venemaa. Seepärast pole ka imeks panna nende riikide lähenemispüüdeid. Liitumisel selle eesmärgiks juba puht-matemaatilisel võib olla ainult

kaitse. Mis puhtub Rootsisse, siis on ta praegusest olukorrast rohkem huvitatud kui olukorrast enne 1919. a. Tuleb arvata, et Rootsi kui ka teised Baltimere riigid, kui neid ei ähvarda otsene hädaoht, jäävad püsima erapooletusse sõiduvette, mis nende huvidele, mis on peamiselt küll majanduslikud, vastavad kõige rohkem.

### III.

Tihti rõhutatakse ajakirjanduses, et üks või teine riik peab nii ja nii suurt sõjaväge. Seejuures püütakse avaldada alati tendentsi ja opereerida statistiliste andmetega teatud kindla eesmärgiga. Eriti teravaks läheb säärane rõhutamine seal, kus on mängus mõnesugused huvid. Seal esinevad seesugused kirjutused süüdistusena.

Vaadeldes eelpool Euroopa üldist olukorda ja peatudes mõne reaga tähtsamate riikide juures selgusid enam-vähem huvide ühtelangemised ja püüete kokkusaatumised. See on asja üks külg. Selle taga seisab aga teine külg ja see on jõud. Toodud tabel ei taotle eelpool öeldud tendentslikku eesmärki. Andmed on võetud „Annuaire Militaire 1928—1929“ väljaandest. Kuivõrd toodud andmed vastavad tõele, on raske otsustada, kuid enam-vähem lähedased tegelikele on nad siiski. Seetõttu võib neid suurema eksimiseta kasutada olukorra analüüsimisel.

## Riikide rahuaegse sõjaväe suurus.

Jk. nr.	R I I G I D	Elanikke miljonis	Rahuaegne sõjavägi tuhandeis	Sõjaväe protsentuaalne suurus	Aktiivse riigipiiri pikkus km	Sõdureid ühe km peale	Rakulep. tagajärjed	
							Kui suur oleks võinud olla sõjavägi	Sõdureid ühe km peale
1.	Poola	30	254	0,8	2000	127		
2.	Rumeenia	18	190	1,0	1300	146		
3.	Jugoslaavia	12,5	114	0,9	1300	87		
4.	Tšehhoslovakkia	14,5	127	0,8	1600	79		
5.	Prantsusmaa	41	420	1,2	600	700		
6.	Belgia	8	70	0,9	100	700		
7.	Inglismaa	46	108	0,24	0	0		
8.	Saksamaa	63	100	0,15	2500	40	600000	240
9.	Itaalia	41	340	0,8	500	680		
10.	Bulgaaria	6	35	0,6	900	38	60000	66
11.	Ungari	8,5	54	0,6	1100	49	80000	72
12.	Türgi	14	140	1,0	—	—		
13.	Albaania	1	14	1,4	300	46		
14.	Venemaa (Euroopa)	147	570	0,4	2400	287		
15.	Austria	7	20	0,3	500	40	70000	140
16.	Greeka	6	67	1,1	200	335		
17.	Leedu	2,5	24	0,9	—	—		
18.	Läti	2	20	1,0	200	100		
19.	Soome	3,5	28	0,8	400	70		

Nagu juuresolevast tabelist näha, on igas riigis püssi all (välja arvatud desarmeeritud riigid) keskmiselt 0,9 protsenti kogu rahvaarvust. Kas on see arv suur või väike, on iseasi. Kuid ühesugune ta on peaaegu igal pool. Vahe seisab vaid selles, kuivõrd on geopoliitiliselt soodus ühe või teise riigi asend, see tähendab, kui palju km on tal aktiivset riigipiiri praeguse olukorra juures. Nagu tabelist näha, on siin suuremad kõikumised. Esikohale pretendeerivad õieti kolm riiki: Prantsusmaa, Belgia ja Itaalia. Nii on olukord rahuajal. Sõjaajal muutub ta sedavõrd, mitu protsenti lipu alla kutsutakse ja kui suur on õpetatud reserv.

Toodud arvud ühes eelkirjeldatuga annavad võimaluse mitmesuguseiks hüpoteesideks, millede lahendamine ei kuulu käesoleva artikli ülesannete hulka. Siin olgu vaid toodud olukord ja jõud. Olgu siinkohal juhitud tähelepanu sellele, et tabelis ei ole arvestatud mere piire. Samuti pole jõudude arvestamisel mindud välja relvaliikide arvulise suuruse seisukohast ja nimetatamata on jäänud lennuvägi ja merivägi.

### IV.

Lõpuks kokku võttes peame tähendama, et Euroopa elab praegu üle rasket majanduslikku kriisi ja töötute

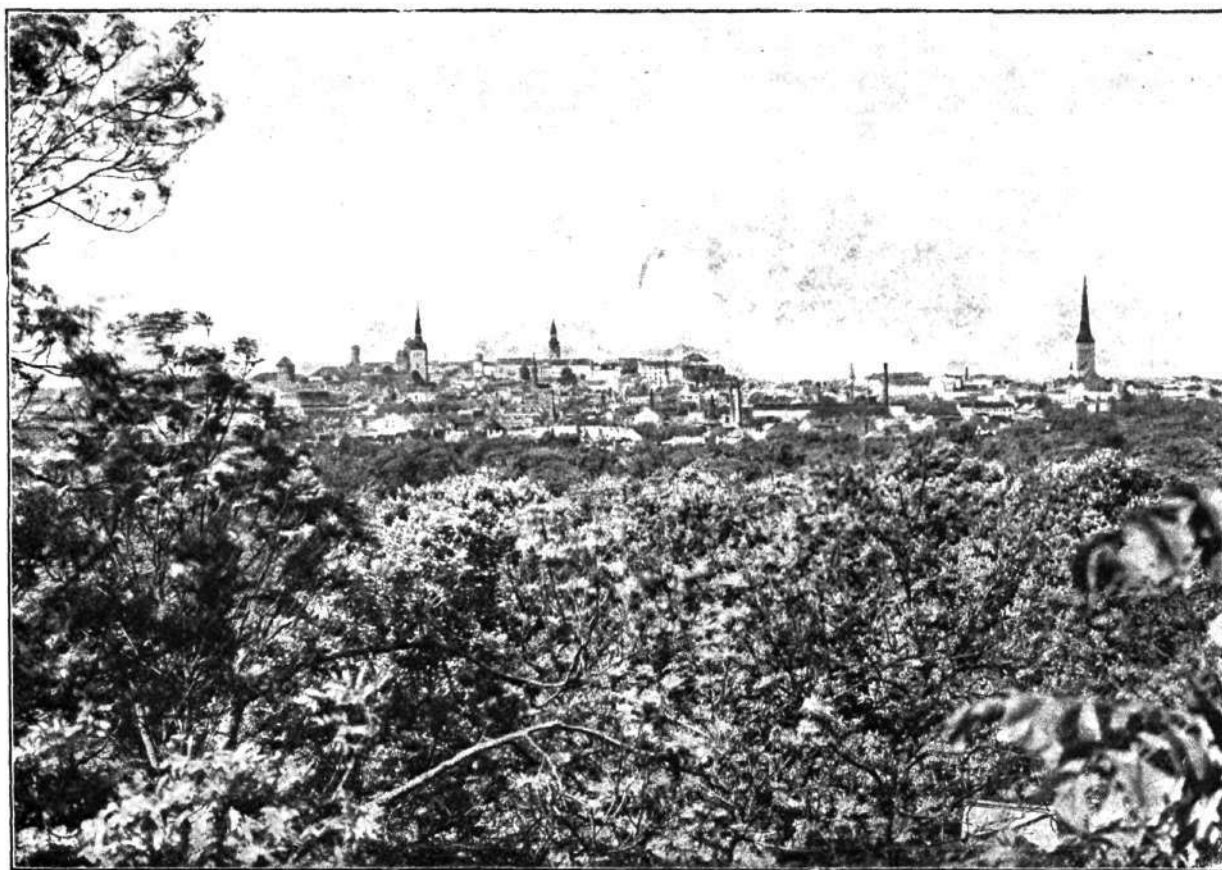
arvud on kohutavalt suured. Samal ajal pesitseb Euroopas endas vastolusid, mis teatud oludes võivad viia tõsiste kokkupõrgeteni. Juhul, kui praegusel ajal peaks tõesti tekkima säärane tõsine kokkupõrge, mida ükski rahvas küll ei soovi, siis võiks see viia Euroopa üldise laastamiseni. Et sellest hoiduda, on tarviline üksmeel riikidevahelises läbikäimises, on tarvis leida abinõusid majanduse jaluleseadmiseks ja võimalikult rahuldada riikide õiguslikke nõudmisi. Muidugi on võimalikud Euroopas ka vähemad kokkupõrked riikide vahel, nagu seda oli 1919—1922. a. a. Greeka-Türgi sõda, mis ei kisu kaasa kogu kontingenti. Igal juhul näib, et kõik riigid püüavad rahu poole. Kuid püüdmisest üksi on vähe, kui ta ei leia konkreetset kehastust.

Lõpuks peab tähendama, et suurpoliitiliste ja majanduslike küsimuste lõplik lahendamine leiab otsusta-

mist ikkagi kõigi riikide ühisel jõul, aga mitte üksikute riikide omapoliitika abil. Sealjuures on väikestel riikidel ainult niipalju ruumi küsimuste lahendamisel, kui võrd nad kuuluvad suurte riikide huvipiirkonda. Sääraste küsimuste juures ei näi nad olevat täiel määral suveräänsed.

See asjaolu muutub seda tõsisemaks, mida kaugemale areneb industrialisatsioon. Relvad muutuvad järjest keerukamaks ja kallimaks. Suuremal osal väike-riikidest on ostujõud madal ja nad peavad leppima piiratud relvade hulgaga. Relvastus tähendab aga seda reaalselt jõudu, mis annab kaalu rahvusvahelises elus, annab hääleõiguse. Ka on relvastusel suur tähtsus erapooletuse alahoidmisel. Ainult siis on võimalik erapooletus, kui see on kaitstud reaalse jõuga.

19. jaanuaril 1931. a.



*Vaade Tallinnale.*

# VEERANDSADA AASTAT VENE-JAAPANI SÕJAST

*Oli ülisuuremõjuline ajalooline sündmus. Ses peitus  
tsaaririigi langemise algus ja Eesti iseseisvaks saamine*

Eelmisel aastal oli meil mälestada mõndki sündmust, mis oli veerandsada aastat tagasi, murrangulisel 1905. a. Muuseas oli meie lehes kõne (lhk. 198) Vene-Jaapani sõja pealahingust Mukdeni juures. See oli sõjakäigu üks väga tähtis episood. (Eelmises, 1929. a., aastakäigus lhk. 960 leidis kirjeldus Ljaojani lahingust.)

Kogu see sõda on üks tähtsamaist inimkonna ajaloo, ta mõjutas tunduvalt meie maa ja rahva arengukäiku ja seepärast on aja- ja asjakohane nüüd teda veel võtta põhjalikumale vaatlusele.

Mis kõnesoleva sõja kogu olust eriti silma paistab, on asjalugu, et ses täielt ilmub Rooma vanasõna tõde, et keda Jumal tahab hävitada, selle ta enne sögestab. Seda võib märgata paljude muude sündmuste juures, eriti tundub on ta aga kõnesolevas asjas. Venemaa läks Kauge-Ida sõjale pöörases tujukuses, riiklike nõuete vajaduseta, ainult oma võimusuuruse tagaajamisel. Sai selle eest siis juba kibeda karistuse, ning tõsine nuhtlus tuli talle kätte tosin aastat hiljem. Selle asjaolu selgituseks tuleb pilk heita sõja eelloole. Vene riigi üle tuhandeaastane ajalugu näitas oma esimestel sajangutel hoogsat edu ja tõusu ning rohket laienemist. Seejärele tuli killunemise ja vaibumise ajajärk, mis viis ta ligi paariks sajandiks võõra võimu alla. Sellest vabanedes ja toibudes õnnestus Moskvas kujunenud tsaarivõimul poole aastatuhande kestusel end kindlustada ja õige suurelt levida kogu Ida-Euroopa ja Põhja-Aasia üle, haarates muuseas oma sülle ka meie maa, nii et ta maa-ala ulatus üle  $\frac{1}{6}$  kogu maailma mannermaast.

18. sajandi lõpul ja 19-nda alul omandas ta ka veel Poola ja Soome maad „oma loomuliku piiri saavutamiseks“, nagu öeldi. Õieti olid need aga hoopis välispool ta loomulikke piire — täitsa võõrkehad Vene riigi olule, mida ta, visast püüdest hoolimata, iganes ei suutnud endaga ligemalt siduda, nagu see paiguti muudegi maa-aladega oli sündinud. Sellega oleks pidanud Vene riigi juhtiv võim tundma, et „ta kõht on täis“, ning loobuma edaspidiseist vallutamispüüdeist. Ta oli saavutanud seisukoha Euroopa poliitika juhtimisel. Kange keiser Nikolai I pidaski end nagu mõneks Euroopa isaks, mille asju võis ajada oma aru järgi. Muuseas sundis ta Austriast lahku püüdvat Ungarit jälle sõna kuulma. Kuid on tuntud vana tõde, et „süües kasvab isu“, milline kaldumus tihti viib liigsöömissse ja sellest tekkivaisse hädaohtudesse. Vene tsaarivõim ei suutnud rahulduda juba käesoleva suuruse ja vägevusega, vaid taoteli uusi võite. Kogu eelmise sajandi aja kulutas ta esireas Vene võimu nihutamiseks Balkani maile, sealsete „slaavi vennakeste“ päästmiseks

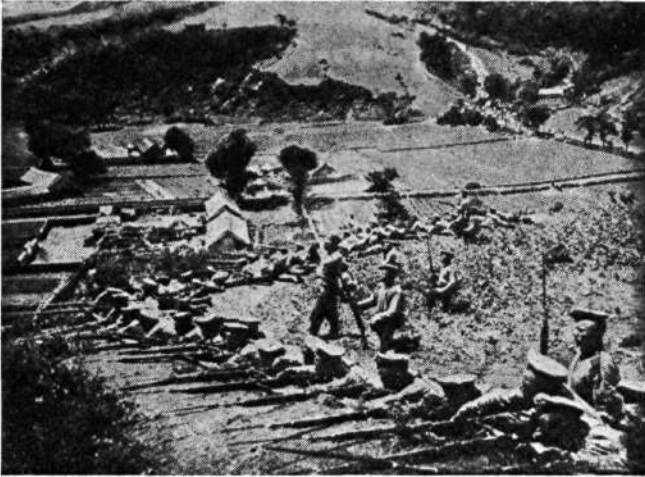
Türgi ikke alt, nagu seletati, õieti aga tahtis ta neid oma kannaaluseks paigutada, seejuures Musta mere väinu oma käsutusse saada ning asuda Türgi „haige mehe“ pärijaks. Seda ei lasknud aga Euroopa kesk- ja läänevõimud oma huvide kaitseks sündida ning ajasid nii Vene võimupüüded mitmel puhul nurja. Viimse Türgi sõja tagajärjel (1877) õnnestus Venemaal see püüe küll osalt, kuid õige pea tundus sellestki pettumust, sest Türgi alt vabanenud Bulgaaria ei annud end mitte tsaari käsutada, mida kindlasti oli oodatud, vaid kaldus üsna Vene-vastasesse sõiduvette.

Mõruda meelega tundes, et ta laienemispüüe lõuna-poolle kinni on pandud, kuna Austria (toetudes oma tugevale liitlasele, Saksamaale) oma huvides sellele riivile ette lükkas, pööris Venemaa nüüd oma laienemisiha koguni teisale, Ida-Aasiasse. Sealpool küljes oli ta ennegi juba saavutanud suuri võite palju kergema vaevaga kui Euroopas, sest seal polnud tal ühtki tugevat eemaletõrjujat. Suur, kuid jõuetu Hiina pidi alati alluma Vene soovidele. Aiguni lepinguga a. 1858 omandas Venemaa Hiinalt nagu mängides laialised maa-alad Vaikse ookeani rannal, kogu Amuri jõest põhjapool oleva maa ning asutas siis Amuri jõe suhu oma võimule tugeva tugipunkti, millele andis uhke nime: Vladivostok — idavalitseja. Ühtlasi andis ta vahetevahel oma ülevõimu tunda ka Jaapanile, kelle võim sel ajal oli nagu uimastuses, ta nihutas oma valitsust sellelegi maa-alale, kauples enesele poolt Sahalini saart.

Nende saavutustega oleks Vene riik võinud rahulduda kauaks ajaks küll ja küll ning piirduda oma laialise „Uue-Venemaa“ tõsise kasutamisega. Selleks astutigi sajandi lõpul õige suur samm Ida-Siberi raudtee ehitamisega, mis ühendas kauge-ida maid siseriigiga. Oma suurussõgeduses ei raatsitud leppida oma huvide taotlemises rahuliste abinõudega, vaid kiputi uute võitude saamisele. Otse loomusunnil tekitas see tõsist kartust ja hirmu sel ajal ärkvusele tõusnud Jaapanis. Rahva üldine meeoleolu võttis Vene võimupüüete vastu terava seisukoha, kuigi valitsused seisid alles sõbrajalal. Nagu saatustlikuks halvaks ennustajaks ja tõsiseks hoiatuseks Vene Kauge-Ida poliitikale oli, et kui Vene troonipärija (pärastine keiser) Nikolai oma Siberireisil ka Jaapanit külastas, talle seal keegi Jaapani politseinik mõõgaga kallale tungis. Kehalist vigastust sellest ei tulnud, aga omakohast oli põrutav sündmus tulevikule nagu märguandeks, nagu siis Vene riigi esindajaid tabas hiljem kogu Vene võimu Jaapanilt hädaohtlik hoop.

Venes peeti kirjeldatud sündmust ainult väikeseks juhtumiks, jätkati ka alatud teed Kauge-Ida üle valitsemiseks, asutati sinna eriline valitsuskond, mille ette-





*Jalgväed lahingus Vene-Jaapani sõjas.*

otsa seati laiavõimuline admiral Aleksejev, kellele otse ülesandeks tehti Vene võimupiiri edasi nihutada, eriti naabruses oleva Korea üle, mis nimeliselt seisis Hiina küljes, kuid oluliselt kuulus Jaapani mõjukonda. See asjaolu pidi tingimata ajama vahekorra Jaapaniga teravaks ja sigitama sõja. See sündiski. Väliselt sündis sõja hakatus 1904. a. jaanuari lõpul küll üsna äkitselt, oli maailmale üllatuseks. Sest kuigi teati, et Vene-Jaapani vahel olid läbirääkimised käimas oma vastolude lahendamiseks, ei arvatud seisukorda nii tõsiseks, et see viiks sõjale. Oli siis nagu äikese pörutuseks teade, et Jaapan need lõpetab, s. o. sõjateele sammub. Selle sõnumi järele tuli jalapealt teine, mis kuulutas sõja tegelikku algamist. Nii oli asjalugu pealiskaudselt vaadates. Sisemiselt oli aga olukord täitsa teine. Sest õieti algas võitlus Ida-Aasia pärast juba kümme aastat varem, 1895. a. kevadel, mil Jaapan Hiina vastu peetud võiduga sõja järele tehtud rahulepingut oma kahjuks pidi muutma, nimelt Ljaotungi neeme tähtsa Port-Arturi kindlusega. See oli Jaapanile väga mõru ning et see nõue sündis esireas Venemaa eestvõttel, kuigi Saksa- ja Prantsusmaa kaastegevusel, pöördus pahameel täie hooga Venemaa vastu. Teda hakati sestsaadik arvama Jaapani põliseks vaenlaseks. Nii sai kõnesolev Shimoniseki rahuleping uue sõja põhjuseks, mille vastu Jaapanis varmalt suure hooga hakati valmistuma, et edaspidi seda ikkagi kätte saada, mis talle kord oli lubatud. Kümme aastat töötati väsimata nii maa- kui ka mereväe tõstmiseks ning selle teo tagajärgi näitas sõjakäik suure selgusega. Pärastised sündmused andsid etteseatud sihile ikka veel uut hoogu, sest Venemaa ei jäänud peatuma 1895. a. astunud sammu juure, vaid tõstis ja kasvatas oma võimu Ida-Aasias ühtelugu, nii et Jaapan arvas otse eluküsimuseks sellele vastu astuda. Otse oma raske haavamisena tundis Jaapan, et Ljaotungi neememaad, mida omandada tal ei lastud, ometi Hiinale ei jäetud, vaid Venemaa nõudis selle Hiinalt endale, nimepidi küll 25 aastaks rendile, kuid hakkas seal kohe tegutsema täie isandana, seades Port-Arturile oma tugeva sõjasadama ja laevastiku toetuspunkti, mis oli Jaapani merevõimule

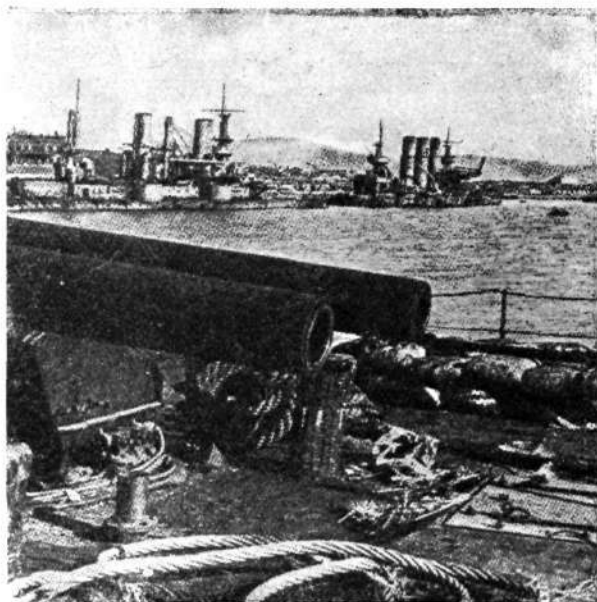
otse ähvarduseks. Et hädaohu vastu tuge saada, otsis Jaapan endale lepinglast ja leidis selle Inglismaas, kellele muidugi Vene võimu paisumine Kauges-Idas ei meeldinud. 1902. aastal tehtud Inglise-Jaapani liit oli omakohast suur uudis rahvusvahelisel alal, kuna selles, esimesena ajalookäigus, liitusid Euroopa valge rahvatõu ja Aasia kollase rahva suurvõimud. See sündmus pani Venemaa korraks mõtlema ning teiste riikide märguandel lubas ta oma sõjaväe Mandžuurias, kuhu selle 1900. aastal Hiina segaduste puhul oli paigutanud, poolteise aasta jooksul ära viia. See oleks sõja süttimist mõneks ajaks eemale hoidnud. Kuna aga Venemaa seatud tähtjad laskis mööduda lubadust täitmata, ajas see Jaapani ärevusse ning ta nõudis Venemaalt seletust. 1903. a. suvel algasid riiklikud läbirääkimised selle kohta, kuidas Ida-Aasias panna maksma jääv rahu ja poliitiline tasakaal. Neid peeti pool aastat, kuid tagajärjeta. Sest Venemaa ei lubanud Jaapanile mingit õigust end Mandžuuria asjasse segada. Ja Korea tahtis ta Jaapani mõjualuseks jätta ainult osalt. Sellega ei suutnud Jaapan kuidagi leppida ning äratundmisele jõudes, et sõjast möödapääsmist pole, algas ta seda omapoolt äkki, tehes seda küll meeleheitel, väga hästi tundes, kui kardetav see talle oli. Sest Inglismaaga tehtud liit töötas talle toetust ainult sel puhul, kui Venemaa kõrval ka keegi teine liit Jaapani vastu astub. Venemaa ei arvanud endal aga mingit abi vaja olevat; ta sõjaline jõud käis ju Jaapanist üle, ning ta tõstis seda kohe sõja alul tagavaraväelaste teenistusse kutsumisega (neid võeti sihilikult piirimaadelt, ka Eestist, enam kui sisemaalt). Jaapan asus nii sõjale oma elunõuete vajadusel, milline tunne oli kogu rahval. Ning seetõttu oli Jaapanis sõjavaimustus üldine, jaapanlane oli teadlik selles, et teda kutsub ta isamaa, ning andis ohvrivalmilt oma elu. Otse vastandlikult läks sõtta Venemaa, ainult oma au ja võimusuuruse tagaajamiseks, mille mõjul isamaaline vaimustus Venemaal jäi tulemata, kuigi seda ametlikult kõvasti püüti õhutada. Mõisteti, et Ida-Aasias polnud kaalul mingid tõsised Vene huvid. See tunne oli suurelt jaolt ka sõjaväelasil ning halvas muidugi õige suurelt ka võitlusvaimustust, mis oligi tundavamaks põhjuseks sõja äpardumisel. Vene sõdurid — nende seas ka palju eestlasi — tegutsesid küll ka kohusetundel ja ülemuse käsul ustavalt, kuid tundmises, et sõda polnud isamaaline, hädavajaline, mis väärib nõutavat ohvrit. Väga palju mõjus kaasa ka asjaolu, et kuigi Vene sõjavägi arvuliselt ületas Jaapani oma, ta seda ometi sõjaväljal tegelikult täielt ei saanud maksma panna. Sõjaväe ja moona vedu kauge maa taha oli vaevaline ja pikaline. Ka oli vaja suurt osa sõjajõudu koduriigis alles hoida seismise rahunõu kartuses. Jaapan aga võis kogu oma sõjajõu julgelt välja viia ning seda teha sõjavälja ligiduse tõttu kergesti ja ruttu. Tagajärjeks oli, et võitlustes Jaapanil vähemalt samavõrra mehi oli kasutada kui Venel, kohati rohkemgi. Väga palju kaalus asjaolu, et Jaapani väejuhatas oli kahtlemata palju parem kui Vene oma ning et see tegutses sihi- ja järjekindlalt, ikka algatust enda käes hoides, kuna Vene väejuhid sattusid juba kohe sõja alul nagu ummistusse ning

olid sunnitud tegutsema nii, nagu Jaapani sammud seda nõudsid.

Kõik need asjaolud mõjusid kaasa, et sõda kohe algusest peale oli Venele õnnetu, nii et juba esimesed sõjasündmused tähendasid ette kogu sõja käiku. Väga halvaks tunnuseks oli, et Vene võimud Port-Arturis lasksid end vastastel täitsa üllatada. Neil pidi ometi teada olema, et sõda on tulekul ja et on vaja olla valvel, kuid seda ei tehtud, vaid kõrgemad sõjaväelased pidutsesid parajasti, kui 27. jaan.\*) öösel 1904. a. Jaapani torpeedolaevastik Port-Arturi sadamas Vene laevastikule kippus kallale ja kolmele laevale tegi raskeid vigastusi. Järgmisel päeval tungis peale ka Jaapani sõjalaevastik ja vigastas veel kolme laeva. Samal päeval hävitati Korea Šemulpo sadamas seisvad Vene sõjalaevad. Sellega oli Vene laevastiku võitlusvõim hulgaks ajaks murtud. Sellele järgnesid Port-Arturi all pealetungid lühikeste vaheaegadega, mille saaduseks oli, et meresõja saatus juba alguses otsustati. Vene Kauge-Ida laevastik oli hukatusel määratud.

Elmisel kolmel kuul piirdusid võitlused peasjaltselt merel, alles aprillikuus algas maasõda. Selle sündmused nõudsid nüüd suuremat tähelepanu. Et merevalitus täielt Jaapani kätte oli läinud, võis ta oma sõjaväed mingi takistusega saata sinna, kuhu vaja, ning seal asuda tegutsema, kuna Vene väel oli teadmata, kust löök tuleb. Seetõttu õnnestus Jaapanil hõlpsalt kogu Korea oma võimu alla võtta ja ka Jalu piirijõest hõlpsasti üle tulla, suuremat vastupanu leidmata; kus seda katsuti, tõrjuti venelased taganema. Juba maikuus katkestati Port-Arturi ühendus ka maa poolt muu Vene väega, ning linn sattus seega piiramis seisukorda. Vene väe katsed veel maa poolt abi anda nurjusid. Seega lõppes sõja esimene ajajärk. Seejärel tuli pikem, kümnenädalane, arenguste aeg, mil mõlemal pool otsustavate jõukatsumiste vastu ette valmistuti. Vahevahel peeti ka vähemaid võitlusi, mille mõjul Vene vägi ikka kaugemale põhja poole sunniti, kuna jaapanlased liikusid neile järele. Agaralt suurendati mõnel pool sõjajõude. Jaanipäeva ajal hakati Jaapani vägede võrku koondama Vene väe sõjaseisukoha Ljaojani ümber. Venelaste püüded seda takistada nurjusid. Pikas poolringis nihkusid jaapanlased kõvasti kindlustatud Ljaojani poole. Vene väeülem Kuropatkin tahtis nähtavasti aeglaselt taganedes ja kindlates seisukohtades varitsedes jaapanlasi otse enese ette lasta tulla ja siis neid järkjärgult puruks lüüa. Aga asi kujunes vastandlikuks. Sest kui Jaapani „raudrõngast“ Ljaojani ümbruses hakati pingule tõmbama ning Kuropatkin kange pealetungiga katsus vastaste vägede vahele kiilu ajada, ei saanud ta selleks enam mahti, vaid jaapanlaste pealerõhumise all oleks peatselt kogu Vene vägi jaapanlaste kätte lõksu jäänud. Sellest suudeti end päästa kiire taganemisega, kuid ikkagi jäi lahingus Jaapan võitjaks ja sai enda kätte ühes Vene kindlustega ka hulga sõjamoona. Ljaojani lahing oli augustikuu kolmandal nädalal ja lõpetas sõja teise aegjärgu. Seejärel kuulus mõlemal pool kuu aega puhkamiseks ja uute jõudude kogumiseks. Vene väed jäid Ljaojani

\*) Kuupäevad v. k. j.



Vene laevastik Port-Arturis.

kaotuse järele peatuma Šahe jõe taha, ning kodumaalt uut jõudu saades alati oma poolt laialist pealetungi jaapanlaste tagasirõhumiseks. Sellest kujunes sõja teine suurlahing, mida peeti veel laialisemalt ja suuremate jõududega kui Ljaojanis, tervelt 12 päeva (23. septembrist 4. okt.). Ses lahingus võitles ka hulganäoline meiemalasi-tagavaramehi, saades suuri kaotusi. Kuid loo lõpp oli, et Kuropatkin löödult oma väe viis kaugemale põhja poole. Kuna ka jaapanlased olid saanud raskesti kahju, ei tunginud nad seekord edasi, vaid võitlustele tuli mitmekuine vaheaeg aasta lõpuni. Ning selle aja kestvusel otsustati Port-Arturi saatus. Visast vastupanekust hoolimata, mis Vene poolt avaldati, võtsid jaapanlased ühe eelkindluse teise järele ära. Kindluse enda vastupaneku võim rauges ikka enam ja enam, nii et alistumine sai paratamatuks. See sündis 20. detsembril. Küll oli Port-Arturi võitmine Jaapanile maksnud üle 50.000 mehe. Niisama suur oli ka Vene väe kaotus ühes vangilangenutega, pealeselle veel määratu suur sõjasaak kindlusest, muuseas üle 500 suurtüki, millega Jaapani väe võitlusvõim tunduvalt tõusis. Mõistetavalt julgustas võidusõnum suuresti jaapanlaste meeli ja kasvatas tujut, kuna tähtsa kindluse kaotus Vene väe kohta mõjus väga masendavalt. Olid ju nüüd kindluse sadamas seisvad Vene laevastiku riismed lõplikult hävitatud — venelased ise laskid need põhja.

Port-Arturi langemine lõpetas sõja kolmanda aegjärgu.

Seepeale pöördus tähelepanu uuesti Mandžuuria sõjaväljale, kus mõlemad vaheajal rohkesti suurenenud hiiglaväed valmistusid otsustavale võitlusele. Vene vägi oli nüüd koondunud Mukdeni ümber ning selle peale tõttasid Jaapani väed mitmelt küljelt. Sellest arenes sõja kolmas, kõige suurem, lahing, milles mõlemalt poolt võitles umbes 300.000 meest Mukdeni ümbru-



Mürsk tabas...

ses, mida peeti 11.—26. veebruarini, nii täis kaks nädalat, umbes 100 kilomeetri pikkusel võitlusväljal. Selle lahingu käigust leidis meie lehes eelmainitud kohas täielikum kirjeldus, millele siin tähelepanu juhime. Tagajärjeks oli aga ikkagi Vene täielik kaotus. Umbes kolmandik sõjaväest, ligi sadatuhat meest, langes reast välja, nii lõppes ka neljas sõjajärk Venele õnnetult. Sedakorda oli lahing kogu maasõjakäigule otsustav. Tunti selgesti, et Vene võim Kauges-Idas Jaapani vastu ei saa. Mukdeni löögi tõttu kadus kogu idamais seni Vene sõjavõimu kohta tuntud aukartus. Mukdeni lahinguga oli Vene vägi kaotanud umbes 45.000 meest, pealeselle palju sõjakraami ning -moona ja jäi ilma ka Mandžuuria söekaevandustest. Jaapanile aga kerkis Mukdeni võidust mitmepoolne tulu. Ta suurriigi seisukoht oli sellega saanud kindlale alusele.

Küll ei raatsitud Vene pool sõda veelgi kaotatuks tunnistada, vaid saadeti uusi jõude sõjaväljale. Kuid oma poolt midagi ette võtta ei usaldatud enam. Selleks polnud aga isu ka jaapanlasil, kuna nad tundsid end täiesti võitjaina. Vastane oli Mandžuriast välja jõudnud ja kaugemale tungida polnud neil vajadust. Pooleks aastaks jäid mõlemad vastased suurema tegevuseta vastastikku seisma ja üksteist varitsema, et tarbekorral olla valmis viimseks otsustavaks võitluseks. See jäi aga tulemata, sest vaheajal otsustati lõplikult ära ka meresõda — Jaapani kasuks — veel suuremal määral kui see maasõjas, Mukdeni all, oli sündinud.

Kuna juba algusest peale kogu sõjakäigus Vene väe käsi oli käinud halvasti, oli kõige õnnetum, alandavam ja otse häbitav talle sõja viimne järk, 1905. a. suvel peetud merevõitlus. Kergemeelsus, oskamatus ja lohakus\*), mis Vene väejuhatuses selles sõjas alati nähtavale tuli, ilmus kõige selgemini viimases ettevõttes. Sest kuna Vene võim maasõjas, kust ta jõud vastase omast tunduvalt üle käis, jäi alla, mis võis ta siis veel loota meresõjast, milles ometigi Jaapan juba sõja algusel väliselt ta vääriline oli, seesmiselt aga tunduvalt üle kogu Vene mereväest. Kuid nagu kuulsime, oli Vene Vaikse mere laevastiku tegevus juba sõja alguses halvatud ja hiljem oli ta peaaegu täiesti

\*) „Sassis olid asjad,“ öeldakse eelmainitud Mukdeni lahingu kirjelduses „Kaitse Kodu!“.

hävitatud. Nüüd veel oma Läänemere laevastikuga võidujulge Jaapani mereväe vastu välja astuda oli otse kaelamurdev tegu.

Aga seda tehti ometi. Nagu sõgestatult olude kiuste saadeti ka Vene riigi Läänemere laevastik poole maailma taha hukatusse. Ei võetud arvesse kurjakulutavat, õige halba hoiatusmärki, mis laevastikku tabas juba ta teekonna alul Põhjamerele, kus ta oma kohmetuses laskis Inglise kalapüügilaevu, neid Jaapani miinilaevadeks pidades, mispärast tikkus tulema tüli Inglismaaga, mis saadi aga lõpetada rahuga.

Esimene laevastikuosa admiral Rožestvenski juhatusel lahkus juba 1904. a. oktoobris, teine osa Nebogatovi käsutusel sõitis talle talvel järele. Kumbki neist polnud aga kuigi suur valgus (Vene tähtsaim mereväe juht admiral Makarov uppus juba sõja alul Port-Arturi all). Teel ühinenud, tahtsid laevastikud sõita Vladivostokki, seal veel seisvate laevastike juure. Muidugi ei lasknud valvel olev Jaapani laevastik seda sündida, vaid maikuu keskel kippus ta Korea merekitsuses Tsužima saare juures asuva Vene laevastiku peale. Tuli hirmus merelahing, mis kestis (vaheaegadega) 48 tundi ja lõppes Vene merevõimu teise hävitamisega. Suuremad soomuslaevad maeti merepõhja, mõned andsid Jaapanile alla, ainult üks ristleja ja mõned miinilaevad pääsivad põgenema.

See sündmus oli otsata suur käänepunkt maailma ajaloos. Vene riigi mereväeline tähtsus oli täiesti murtud (seekord arvati küll, et ajutiseks, pärastine aeg aga näitas, et lõplikult), Jaapan aga kerkis Ida-Aasia vetes valitsevaks võimuks, sest ta merevägi oli nüüd palju suurem kui tugevam kui enne seda, kuna hulga saagisaadud Vene laevu võis sellele juure lisada. Oma tugeva mereväe najal võis Jaapan edaspidi oma saartel ka vaenuliselt julge olla, see asjalugu tegi ta olukorra aga ka Aasia mandril kindlaks. Tsužima lahingu otsekoheseks tagajärjeks oli Sahalini saare võtmine, mis sündis peatselt vastupanuta, kuna sealne kaitsevägi oli koguni vähene.

Seejärele ilmus päevakorraile Vladivostoki piiramise hädaoht. See asjalugu tekitas viimati ka Neeva ääres tunde, et sõjakäik on lõplikult kaotatud. Küll ei raatsinud Venemaa end nüüdki veel tunnistada võidetuks ega arvanud olevat vaja rahu otsida; Jaapan tegi seda veel vähem, kuid mõlemal oli sõjast juba isu ära ja vististi andsid mõlemad altkäe märku Ameerika Ühendriikide presidendile Roseweldile, et ta asuks lepitajaks. Sedasama soovis ka Inglismaa, kelle huvides seisis sõja lõpetamine. Seetõttu võtsid mõlemad riigid heameelele vastu Roseweldi soovitusi „inimsuse nõudel“ verevalamine lõpetada ja saatsid juba juuni kuus oma esindajad Ameerikasse Portsmouthi linna, kuna seal erapooletul pinnal ja lepitaja Roseweldi liigiduses kergemini suudeti jõuda kokkuleppele.

Nii sündiski. 16. augustil jõuti kõigis asjus selgusele ja 23. augustil kirjutati rahulepingule alla. Seega lõppes suur Vene-Jaapani sõda üle poolteise-aastase kestvuse järele, vajus minevikku, kuid oma võimsaid varje heitis ta tulevikku.

Rahutegemisel käis Venemaa käsi paremini kui sõdimisel, milleks mõjus kaasa ta osava esindaja, vilu-

nud riigimehe krahv Witte isik, kes isiklikult oli olnud kõva sõja vastane õnnetust aimates, mistõttu koraks võimult tagandati, nüüd aga leiti ta jälle tarvili-seks. Suuremas osas rahu tingimise juures ei tulnudki palju vaidlust, vaid tuli aga maksvaks tunnistada sõja-käigu saavutused. Jaapani nõuded, et Venemaa tun-nistab Korea Jaapani mõjualuseks, annab oma Hiinalt saadud õigused Kantoni neememaa kohta (ühes Port-Arturiga) Jaapanile, samuti Mandžuuria raudtee Har-binist lõuna poole, Mandžuuria aga antagu Hiinale tagasi, võttis Venemaa varsti vastu, samuti mitmed muud tingimused. Äge lahkuminek tekkis aga kahe tähtsa punkti juures. Jaapan nõudis endale Sahalini täielikult ja Venemaalt 600 milj. dollari suurust sõja-kulu ning sõjavangide tootlustasu. Need nõuded lükkas Venemaa esindus järsult tagasi. Jaapan aga pidas sõ-jakulu nõudest visalt kinni, kuna muudes küsimustes mõndpidi andis järele; muuseas lubas ta leppida poole Sahaliniga. Kord kippus rahutegemine nurjuma, siis aga tegi Jaapani esindaja krahv Komura targa võtte, teatas, et ta sõjakulu nõudest loobub — inimsuse põhi-mõttel; oleks inetu uuesti verevalamist alata rah-a-liste küsimuste pärast. Tõepoolest oldi aga Jaapa-niski sõjast tüdinenud: oli oma jõudu liialt pingutatud.

Ka sõjakulu saamata oli Jaapan võitnud rahule-pinguga palju. Juba otsekoheselt, veel enam aga kaud-selt. Peale maa-alade, mis ta Venelt omandas, sat-tus täiesti ta mõju alla naabermaa Korea (10 miljoni inimesega), suur keiserriik; mõni aeg hiljem võeti see täielikult Jaapani omaks. Kuid veel suurem täht-sus oli asjaolul, et Jaapan oma võiduka sõja mõjul võis asuda maailma suurvõimude ritta, sellena tegut-seda ka maailmasõjas ning mõjukalt kõnelda kaasa kõigis riikidevahelistes suurküsimustes. See on kää-nettegev murrang ajalookäigus, et üks kollase rahva-tõu riik väärikalt seisab seni maailma valitsenud valge rahvatõu riikide kõrval.

Veel hoopis suuremad tagajärjed kui Jaapanile tõi kõnesolev sõjakäik Venemaale, kuid need olid vastand-likult eitava laadi. Otsekoheselt polnud Venemaa sõjaline kaotus just rusuv: ta andis käest ainult hiljuti

omandatud seisukohad Hiinas ja Sahalinis, kuna ta en-dised piirid Kauges-Idas jäid alles. Sõjast saadud kah-jusid võidi ajajooksul ju parandada. Väga suurelt tuli ilmsiks Jaapani sõja kaotus Vene riigile kaudselt. Sõja õnnetu käik õhutas leegile juba ammu riigis oleva va-litsusvastase käärimise, ning kuna suurem osa sõjaväge seisis koduriigist eemal, oli valitsev võim nõrgestatud, mistõttu võis maad võtta Vene esimene revolutsioon a. 1905, mis riivas meiegi maad ja ähvardas juba siis tsaarivõimu hävitamisega. Seekord oskas krahv Witte, kes suutis Venele nõutada võimalikult kasuliku rahu, ka seesmist käärimist paelustada seega, et leidis ül-dise meeolelu rahuldamiseks kohase piksevarda: „17. okt. manifesti“, millega lubati Venemaa viia põhisea-duslikule riigikorrale. Oleks seda lubadust tarvitatud õiglaselt, oleks vast kaotatud sõda Vene riigile tulnud õnnistuseks nagu poolsada aastat varem Krimmi sõda, mille järele tuli Venele „keiser Aleksander II uuenduste aeg“. Kuid Nikolai II polnud Aleksander II — ta andus õige pea jälle end ümbritsevate tagurlike riigitegelaste mõju alla. Seetõttu jäi manifest tõeliselt teostamata, mis asjalugu kutsus vägisi välja 1917. a. teise revolutsiooni, mis pühkis üsna minema tsaariva-litsuse. See võis õnnestuda asjaloo tõttu, et tsaarivõim ei võtnud mingit õpetust Jaapani sõja õnnetuist koge-mustest, ei raatsinud end seesmiselt koondada, nagu Krimmi sõja järel, vaid tahtis oma nõrgestusest hooli-mata jätkata oma põlist võimutsemispoliitikat välis-asjus. Kaugest Idast tõrjutult võttis ta käsile oma õn-netu lajutamispuude Euroopas, Balkani mail ja varit-ses ka Austria käes oleva Galiitsia järele, ikka kõik-slaavi huvides. See asjaolu viis ta aga loomusunnili-selt valjusse vastollu Kesk-Euroopa riikidega, mis pa-ratamatult tekitas 1914. a. maailmasõja. Mis tagajärgi see Venele tõi, on küllalt tuttav.

Meie rahval on aga kogu sellest sündmuskäigust tähtis asjaolu, et Vene võimu varisemine, mis võimal-das Eestile iseseisvaks saamise, algas õieti juba Vene-Jaapani sõja mõjutusel. Nii võib öelda, et selle suure murrangu juured ulatuvad tagasi mainitud sõja aega-  
desse.

H. Prants.



Õnnitleme kaasvõitlejaid iseseisvuse  
13. aastapäeva möödudes.

„Urania“ tehas.

# ELU- PÄÄSTJAID 1930.



*Elupääste-medali ees-*

Kahtlemata on see julge tegu, kui keegi meist oma elu kaalule pannes päästab surma suust ligimese. Tihti röövib julgus ja kiire otsustamisvõime surmalt järjekordse ohvri. Neid tegusid hindab muude ülesannete kõrval Eesti Punase Risti peavalitsus, annetades elupäästmise eest medaleid ja kiituskirju. Läänud aastal said selle osaliseks järgmised kodanikud:

22. juunil kell 5 p. l. juhtus Tartu ujulas naiste supelbasseinis õnnetus neiu Linda Lerteri ga. Ujudes perivoolu kalda äärt mööda sattus neiu sügavasse kohta. Vee alla vajunud neiu kaotas meelemõistuse ja hakkas tegema abituid liigutusi. Uppuja lähedal ujus keegi teine neiu, kes ulatas talle oma käe abiks, kuid Lerteri kiskus ka avitaja sügavasse kohta. Veidi aja pärast läks avitajal korda oma käsi vabastada ja ta tõstis kisa. Supelbasseini naisteenija viskas uppujale päästerõnga, kuid vahepeal veele kerkinud neiu ei suutnud seda haarda ja vajus teist korda vee alla. Nüüd hüppas meessupelbasseinist vette sportlane Rodion Persitski, kes sukeldus jõepõhja uppujat otsima. Alles teiskordsel sukeldumisel leidis ta uppuja, kelle veevool oli juba õnnetuskohalt edasi kannud. Persitski ujus neiu ga kaldale ja juhuslikult ujulas viibiv arst hakkas viimasele tegema kunstlikku hingamist. Kümne minuti töö järele hakkas neiu avaldama elumärke ja lõi silmad lahti. Peale toibumist viidi surmasuus viibinu koju. Punase Risti peavalitsus annetas Rodion Persitskile selle teo eest elupääste-medali.

17. augustil kukkus Inglismaal, Hull'i sadamas, Victoria Dock'i sillalt merre 4-aastane William Franklin. Seda nägi juhuslikult sadamas viibiva eesti auriku „Pakri“ kütja Robert Paadam, kes aja viitmatult riietes hüppas lapsele vette järele. Paadam leidis lapse veest üles ja hoidis teda seni veel, kuni abi kohale jõudis. Inglise lehed kirjutasid sel puhul Paadami teost väga kiitvalt. Punase Risti pea-



*ja tagakülj.*

Neist, kelle teeneid hinnati Punase Risti pääste-medalite ja kiituskirjade annetamisega.

valitsus hindas Paadami tegu elupääste-medali annetamisega.

24. juunil kuuldi Narva-Jõesuus merelt appihüüdeid. Keegi noormees oli üürinud endale paatide-sillalt süsta ja sellega sõitnud merele. Merel oli süst läinud ümber ja vette kukkunud sõitja hakkas uppuma. Aja viitmatult jooksis riietes vette kordnik August Rätsepp. Poolel teel sai ta kätte ühe paadi, millega aertutas uppuja juure, keda tal õnnestus viimasel silmapilgul veest välja tõmmata. Uppuja siples juba surmaeelseis krampides 3 meetri sügavusel. Päästetu viidi kiiresti randa ja hakati talle tegema kunstlikku hingamist. Üle tunni võttis aega, kuni tuli elu külmast siniseks muutunud kehasse. Päästetu oli 28-aastane Osvald Valge. Kordnik August Rätsepp annetati Punase Risti pääste-medal. Sama Rätsepp päästis 13. novembril 1929. a. 40-aastase Alviine Pärna, kes Narva-Jõesuus pesuloputamisel kukkus jökke ja pidi jääkülmas vees uppuma.

3. mai öösel kella ½1 ajal kuuldi Pihkva järvelt appihüüdeid. Neid kuulis piirivalve Võõpsu rajooni kapral Aksel Blumberg, kes Raigla asundusest umbes 2 kilomeetri kaugusel nägi järvel kaht inimpead. Piirivalvur sõitis järvele ja päästis kaks külmast kanget uppujat. Selgus, et need olid kohapeal sed kalurid Mitikov ja Kunov, kelle paadi lained olid ümber lükanud. Meestel olnud pääsmiseks õige vähe lootusi. Kapral Aksel Blumbergile määras Punase Risti peavalitsus elupääste-medali.

Läänud aastal annetas Punase Risti peavalitsus elupääste-medali meie esimesele naistuukrule Aleksandra Laasile — inimelu päästmise eest 1922. a. Aleksandra Laasi isa, kes on samuti tuukur, töötas sel ajal Kalarannas linna elektrijaama jahutusvee torustiku panemisel. Tööde juures kukkusid kaks viinastunud töölist paadist merre. Neist uppus üks, kuna teise — Aleksander Ljubimovi — päästis Alek-

sandra Laas, kes oli sel korral alles laps. Ta püüdis parvelt uppuja pootshaagiga kinni ja kuna jõud ei jaksanud meest parvele vinnata, rõhus ta oma keharaskusega pootshaagi varrele ja hoidis uppuja seni vee peal, kuni abi jõudis kohale.

30. jaanuaril 1930. a. läks Tartus Peeter Pindi väike poeg Emajõe kelguga sõitma. Öösel oli laev läbi jää sõitnud, mida laps ei märganud. Lina tänava kohal kukkus ta ühes kelguga lahtiste jäätükkide vahele. Temaga kaasas olev väike poiss Kalju Semmel jooksis koju abi järele. Poisi ema jooksis kohe õnnetuskohale, kuid pojale abi andes kukkus ta ise jäätükkide vahele külma vette. Nii emale kui ka pojale näis uppumissurm möödapääsmatuna ja viimases hädas hüüdsid nad kõigest väest appi. Hüüdeid kuulis linna pesumaja masinist Kristjan Ossip, kes latti kaasa võttes jooksis jõele ja suure vaevaga ema ühes pojaga päästis, pannes sealjuures oma elu kaalule. Tänutäheks selle töö eest sai Kristjan Ossip elupääste-medali.

4. augustil kukkus Mustvees sadamasillalt vette Mihail Tulupjevi 4-aastane tütar. Vesi oli seal kohal 3—4 sülda sügav. Sündmust nägi pealt Aleksander Penk, kes riietes hüppas vette. Ta leidis veest küll lapse üles, kuid kaldale ujudes väsis ise ja temale pidi omakord abi andma F. Sumin. Punase Risti peavalitsus määras Penkile elupääste-medali.

16. oktoobril seisid Kärkla reidil ankius pääste-laev „Micheline“ ja meremärkide paneja „Sekstant“. Umbes kella 7 ajal pandi tähele, et „Micheline“ oma platsilt lahkus ja merele sõitis, kuna ankrukett lohises laeval tühjalt järele. Kuna „Micheline“il teati olevat ainult paar meest kaptenita, võis merele sõiduks põhjust anda ainult mõni õnnetus. Selguski, et „Micheline“il oli katkenud ankrukett ja laev triiviti tugevaist laineist merele vastu tahtmist. „Micheline“il tõmmati masti hädalipp, kuna peale ankruketi katkemise oli rike ka „Micheline“i masinais. „Sekstant“ sõitis „Micheline“ile appi. Kaheksapallilise tuule ja kõrgete ristlainete juures lasti merre aerupaad, millesse asusid „Sekstandi“ tüürimees Arnold Lell ühes madruste Priidik Havi, August Meieri ja Jüri Kirsi-ga. Elu hädaohtu pannes õnnestus neil jõuda „Micheline“ile ja laev ühes kahe mehe ja ühe naisega päästa hukkamisest. Arnold Lellele, Priidik Havile, August Meierile ja Jüri Kirsile annetati elupääste-medalid.


Teatavasti tabas Lõuna-Prantsusmaad suur veepuutus, kus hukkus rohkesti inimesi. Seal oli julgeil meestel päästetöödel rohkesti tegemist ja keegi hra Cabot päästis üksi uppumissurmast üle 60 inimelu. Hra Cabot teeneid hindas ka Eesti Punase Risti peavalitsus, saates talle elupääste-medali.

10. oktoobril sõitis Narva-Jõesuust merele kalapurjek, milles asusid Narva valla elanikud Paul Golubkov, Aleksander Ura, Nikita Ura, Dimitri Gulin ja Aleksander Burvinski. Meestel oli kavat-sus ühes tehtud sisseostudega sõita Veneküla ja Korostelli küladesse. Merel puhus 5—6-palliline SSW tuul. Tiigi rannal paiskas tuul paadi kummuli ja kõik mehed kukkusid vette. Samal ajal olid Tiigi-Ranna sadamas mootorpaad „Kajakat“ ära toomas Narva-Jõe-

suu tollivalvurid. Mehed jätsid mootorpaadi ja sõitsid vähema aerupaadiga uppujaile appi. Kuna vesi oli külm, oleks vähemgi viivitus maksnud veesolijate elu. Samal ajal sõitis merehädalistest mööda mootorpurjek „Eric“, millel viibisid piirivalvurid J. Siirak, K. Saarik ja K. Käsper. Nende poolt päästeti Gulin ja Burvinski. Ülejäänud kolme merehädalist kandis veevood edasi. Need nopiti üksikhaaval paati tollivalvurite Ludvigsoni ja Rootsi ning Narva-Jõesuu kaluri Hindreuse poolt. Siirak'le, Saarikale, Käsperile, Ludvigsonile, Rootsile ja Hindreusele annetati Punase Risti poolt elupäästmise eest kiituskirjad.

18. veebruaril tõttas Virumaal, Ust-Žerdjanka külas Vassili Malinkov ühes õe Aleksandruga kooli, mis asus teisel pool Narvoova jõge. Nõrgal jääl üle jõe minnes kukkus Vassili Malinkov vette, kuhu langes ka temale appi tõttav õde. Õnnetuse kohal oli 1½ sülda vett ja poleks lastele abiks tõtanud kohalik metsnik Oskar Posendorf, oleksid nad kahtlemata uppunud. Posendorf päästis enne poisi, siis tüdruku ja kandis kiirelt koolimajja. Posendorfile anti Punase Risti kiituskiri.

24. juunil viibis Narva-Jõesuus mootorpaadiga merel Martin Brutus, kes ½ kilomeetri kaugusel rannast nägi 2 sülla sügavusel uppujat, kelle ta suure vaevaga suutis paati tõmmata. Päästetu oli 23-aastane Narva elanik Paulus Uustalu. Punase Risti peavalitsus hindas Brutuse teeneid kiituskirja annetamisega.



**Suurim  
majatarvete,  
valgustusabinõude,  
ilukaupade  
äri Eestis**

A.-S.

# D. Mirwitz ja Pojad

**Tartus,**  
Raekoja tän. 6.

**Tallinnas**  
S. Tartu m. 13.



*NÄIDE TÄNAPÄEVA-JAAPANLASTE MOODSAST KUNSTIST.*

*Jaapani kunstniku Gessujo (Mori) siidmaal „Sügislõikus“ (fragment), välja pandud hiljuti avatud jaapanlaste kunstinäe Berliini kunstide-akadeemia ruumes.*

# Suusapäevad Viljandis

L. S.

Varajase talvise hommiku hämaruses astume Viljandi jaamas kitsarööpliselt rongilt, et kohalikust maleva pealikust lahkesti juhataatuna enne võistluspaigale siirdumist keha kinnitada ja pisut ringi vaadata Mulgimaa kõige pühamas paigas.

Tuleb nii välja, et peale minu veel teistestki külalistest — soomlasist, poolakaist ja lätlasist rääkimata — mitmedki esimest korda astuvad Sakalamaa pealinna pinnale. Seepärast vahime kõik uudishimuga, kuidas see põline kultuurikants ja jõukuse-soon välja näeb. Aga palju meie ei seleta hämaruses: needsamad ähmased majade kontuurid nagu mujalgi linnades, needsamad taksi autod ja voorimehed, ainult vast selle vahega, et siin on täna kaitseliitlasi ja kaitseväelasi erakordselt palju. Isegi politseinike näod pooleks muu publikuga. See juba tähendab midagi. Ja tähendabki: täna rulluvad ju siin lahti kaitseväge, kaitseliidu ja politsei üleriiklikud suusavõistlused.

Hotelli aknast alla turuplatsile vaadates satub silm kohe laadarahva sekka — Viljandis peetakse küünlalaata. Kehv on too laat küll: paar kalakaupmeest, paar präänikumüüjat, kelle sekka eksinud üksik pudupaduga kaupleja, kuid siiski laat, ja kestab kaheksa päeva hingitsedes.

Võistlused olid ristitud ametlikult juba eelmistel päevadel, kuid kaitseliit läks täna tulle esmakordselt, lastes lähtest läbi ka väledajalgseid soomlasi, kes tulnud lennukil üle lahe meie jõudsasti arenevale suusaspordile tõuget andma. Hommikuses kohvilauas soomlaste esindajaga vesteldes kõneles too lahke härra nii mõndki huvitavat soomlasist-kaitseliitlaste kodusest elust „suuskadel“. Pole imeks panna soome vendade välejalgsust, kui nad talve läbi suuskadel ringi jooksevad, iga mees omaette suusaseppa kujutab ja kõiki saladusi tunneb ning teab, kuidas head suuska valmistada, hoida ja määrada.

Meie mehed igatahes vahtisid neile imetlusega jä-

rele, kui nad väledail jalul märke kadusid. Ja värs-kete nägudega, nagu mõnelt ajaviite jalutuskäigult, mis maa ulatuse tõttu võtnud pisut highi otsaesisele, tulid nad tagasi ja seadsid endid kohe haneritta sauna minnekuks. Soomlane oskab nahka kuumaks kütta suuskadel ja seda kõrvetada ning vihelda ka saunalaval.

Vanade-klassi viis kilomeetrit oli päris õpetlik arv-

vukale pealtvaatajaskonnale, mitte just niivõrd osavõtjate vähemuse kui võistluse hoo ja innu poolest. Päris lõbus oli vaadata habemes ja aastais mehi (üks neist üle viiekümne) suusakeppidele toetumas ja putkamas üle lumise välja raskelt tõustavasse märke. Niisama oli noorte-noorukeste sibamist väledail jalul päris mõnus vaadata. Kui palju indu ja hoogu väikesis suusameestes, kelledest igauks omaette tahtis olla võitmatu soomlane. Naiste kolm kilomeetrit toimus tasasel lausikmaal ja selles nägime esmakordselt pükstesse pugenud õrnemat sugu suuskadel võistlemas. Oli seal akadeemilist peret päris sportliku kasvatus mõttes, aga kõigist nendest paistis siiski üle väikene 15-aastane ingerlane Kadri Voipä, kes tuli isegi teiseks naiste arvukas peres. Vaheaajal nägime teda, sõdurisinel üle öla, säärsaapad jalas ja suusamüts kõvasti pähe tõmmatud, kindlal sammul linna mööda jalutamas. Sellest tüdrukust räägiti, et



Leitnant W. Boncza-Tomaszewski.

kodus sooritavat ta iga päev 10-kilomeetrilisi suusaretki.

Teisel hommikul jõudis pealinnast kohale võistluste aupresiidiumi liikmeid kaitseminister A. Keremiga eesotsas. Nägime kindral Tõrvandit, kindral Jonsoni, kindral Roskat, kol. Kurvitsat, politsei direktor Reimanni ja nendega kaasas Poola külalisi, kes tulnud Tallinna kaudu Eesti Šveitsis toimuvaid suusavõistlusi jälgima. Poola strzelecide peastaabi ülem major Czeslav Świecicki ja peastaabi pressiosakonna juhataja leitnant Wiesław Boncza-Tomaszewski. Viimasega sobis eriti kiiresti sõbralik vahukord, kuna lahke külaline omas palju samasuguseid huviseid kui



nende ridade kirjutaja. Külalistega saabus ka värskel Strzeleci number, mis meie vabariigi aastapäeva puhul kauni välimuse ja esimese artikli kaudu pühendatud Eestile.

Külalistega koos jälgisime suure huviga 30-km. suusamaratoni ja hiljem hüppeid lossimäel. Selle järel istusime koos mugavas kohvilauas maleva staabi ruumes, kust siirdusime „Koidu“ saali aktusele. Mees mehe järel hõigati siin tublisid sportlasi välja auhinda vastu võtma teenitud palgana tehtud sportliku

töö eest. Kõiki võitjaid tervitas isiklikult ja andis võidutrofeed kätte võistluste aupresident kaitseminister A. Kerem. Sätitavais kõnedes toonitati sportlike saavutiste suurt tähtsust inimese vaimsel ja kehalisel arenemisel. Öhtul oli Haridusseltsi koolimajas teelaud kõigile osavõtjatele, kus rõõmsas tujus vesteldi kuni rongile minekuni. Ja hilja öhtul viis eriline ešelon rohkearvulise võistlejaspere tagasi nende kodukohtadesse pärast paaripäevast väsitavat, kuid õpetlikku elu Sakalamaa pealinna.

## Üleriiklike suusatamisvõistluste kokkuvõtteid

Eleusrikkalt möödusid üleriiklikud suusatamisvõistlused Viljandis 21. ja 22. veebruaril s. a. Põnevusega ootas neid võistlusi arvurikas kaitseliidu suusatajate pere. Jäid ju möödunud aastal lumevaese talve tõttu sellised pidamata. Vahepeal oli aga võrsunud rida uusi „tähti“, kes ähvardasid seniste meistrite loorbereid. Kaitseliidu võistlejate üldarv kõikus 210 inimese ümber, seega juurekasv võrreldes 1929. a. võistlustega 50 suusataja võrra.

Üksikute alade järgi oli võistlejate arv järgmine:

	1929. a.	1931. a.
Üldklass 10 km individuaal	— 25	55
10 km patrull	— 10 meesk.	12 meesk.
30 km individuaal	— 45	53
(1929. a. 25 km)		
B klass 5 km	— 55	65
Noorte kl. 4 km (1929. a. 3 km)	— 23	35
Vanade kl. 5 km	— 10	15
Naised 8 km	— —	16

Suurimat juurekasvu näeme üldklassi 10 km suusatamises, rõhuvas enamuses kõik B klassi mehed. Küllap oleks otstarbekohane B klassigi see võistlusmaa sisse võtta, kui aga seda võimaldaks nii-kui-nii kasin aeg — 1 päev.

Vanade klassis näeme rea uusi nägusid, kes „pühapäeva-suusatamisest“ on siirdunud tõsisemale tööle ning nüüd tahtsid veenduda selle töö tulemustes.

Naiskodukaitse esines ka esmakordselt. Ja et huvi selle ala vastu naised tunnevad, seda näitab esialgne täiesti rahuldav osavõtjate arv.

Ehkki ilmastiku- ja lumeolud eriti just kaitseliidu võistluspäevadel jätsid palju soovida, ei suutnud see asjaolu siiski tumestada võistlejate- ja tegelaste-peres valitsevat ülevat meeleolu.

Kui eelmistel, s. o. kaitseväe, võistluspäevil 19. ja 20. veebruaril kerge külm ja mõnus suusatee võimaldasid head sõitu, siis 21. veebruaril oli väljas päris kevadeilm tilkuvate räästaste ja sulisevate ojadega, tekitades suusameestele raskusi suusamäärimise küsimusis ja liuglemises vettinud suusateel. Arusaadav, et kõige selle all pidi kannatama ka tagajärg.

Kaitseliidu võistluste avanumbris, 10 km suusatamises, tuli võitjaks J. Kooviti, Sakalamaa malevast, temale järgnesid „tuusad“ Andresson ja Niilov. Enamus asjatundjaid ennustas võitjaks kas Andressoni

või Niilovi, kuid ei saa öelda, et Kooviti võit oleks olnud juhuslik. Stiililiselt on Kooviti parem kui Andressonist nii ka Niilovist, ehkki kehalise tugevuse suhtes ta neist taha jääb. Kuid Sakalamaa murdmaal tähtsamat osa siiski etendas just stiil. Lamedal teel kindel mees oleks olnud Niilov. Oma tugeva kehalise jõu ja ehituse juures saaks Niilovist meie parimaid suusamehi, kui ta oma suusatamise stiili ja taktikat muudaks, s. o. rohkem tööle rakendaks jalgu ja mitte üksneks loodaks käte tugevusele.

B klassi parim mees Stiim, Sakalamaa malevast, on uus tõusev täht kaitseliidu suusameeste ridades. 1929. a. võistlusil leppides noorte klassis teise ja kolmanda kohaga on Stiim nüüd järjekindlalt teinud edusamme heade tagajärgede juures.

Ka B klassi teine mees Tui, Harju malevast, on teinud edusamme, rühkides teisele kohale, kuna 1929. aastal samas klassis ja samal maal pidi leppima 25. kohaga.

Noorte klassi element oli peaaegu täiesti uus, värskel. Endised „tuusad“ on vanaduse tõttu kõik välja langenud ja võistlesid kas B või üldklassis. Igatahes oli Viljandi võistlusil noorte klassis rikkalikum materjal kui kunagi varem. Noorte klassi meister, Kallas, Harju malevast, on uus mees noorte reas.

Vanade klassis puudus eelmiste võistluste võitja, Matti Olavi, Narva malevast. Olevat haiguse tõttu koju jäänud. Küllap tänavusel meistril Sork'il oleks olnud tegemist „vana“ Mattiga meistri-loorberite jagamisel.

Tubliks eeskujuks noortele, kel sageli puudub püsivus ja tahe, oli 52-aastane Lääne maleva suusataja Rudolf Truuberg, kes vanade klassis saavutas 5. koha.

Naiste 3 km suusatamises võidukad olid Tartu naised, saavutades esimese, kolmanda, neljanda, viienda ja kuienda koha.

Narvalanna, 15-aastane Kadri Voipä, on kindlasti järgmisel aastal kõva pätkel käesoleva aasta naismeistrile Anni Prassile. Olid ju need võistlused Voipäle esimeseks jõukatsumiseks. Vaatamata vähestele kogemustele saavutas ta siiski teise koha.

Üldklassi 30 km suusatamises kõigile üllatuseks tuli võitjaks Teder, Tallinna malevast. Mees, kellest suusatajate peres varem midagi kuulda ei olnud. Oo-

**Pilte  
üle-  
riiklikelt  
suusa-  
võistlustelt**



*Soome suusatajad Viljandi võistlustel.*



*Soomlased ärasõidu eel.*

*Soomlased Russalka ausamba juures Tallinnas.*

*Kaitseminister A. Jonson.*



*Naiste start.*

*30 kilomeetri*



*Lähe ja lõpp.*



*Läti suusatajad Viljandis.*



*Kerem kindr. Tõrvandiga ja kindr. niga jälgivad võistlusi.*



*Paigavahe suusatamise viimane meeskond, kes sooritas retke Võhmast — Viljandi.*



*! lähe.*



*Grupp suusatajaid naisi. Vasakult esimene esikohale tulija Prass.*

**Viljandis  
21. ja 22.  
veebruari  
s. a.**

datud enam-vähem kindlad võidumehed, Niilov, Andresson, Koovit ja teised, pidid seekord alla andma.

Patrullsuusatamises tegi Tallinna maleva meeskond, koosseisus Teder, Rikand, Nymann, ilusa töö, näidates, et kaitseliidu head suusamehed võivad olla ka tublid laskurid. Viiestteistkümnest võimalikust oli tabamusi 14 ja 10 km suusatamiseks rakmetes ära kulutatud 1 tund 4 minutit 38 sek. Mõlemad head tagajärjed. Igatahes teenitud võit.

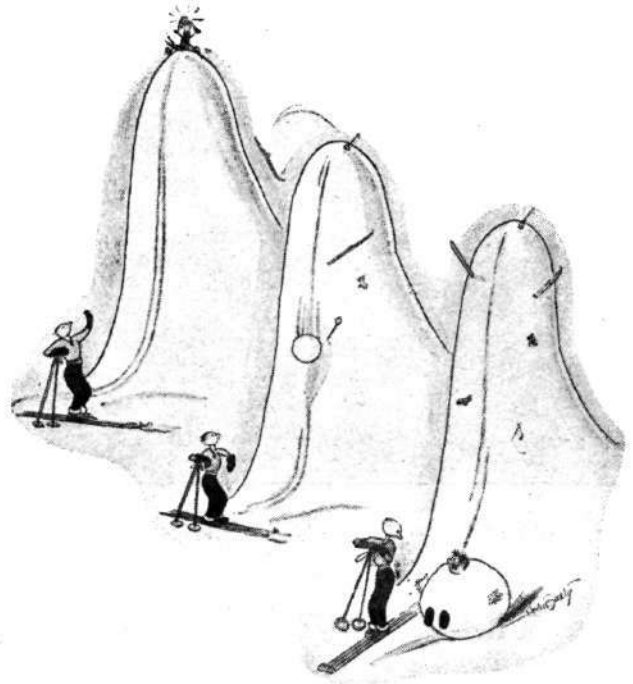
Parimaks malevaks võistlusil ja Vabrikantide Ühise rändauhinna võitjaks tuli Harju malev 85 punktiga.

B klassi parima maleva tiitli ja Tartu Spordiriistade Vabriku rändauhinna võitis jälle Harju malev. Need kaks ilusat saavutust näitavad, et malevas tehakse kehalise kasvatuse alal tüsedat tööd mitte olemas olevate „tuusade“ treenerimisega, vaid massi, noorte kasvatamise alal. Võidu üldiselt tõid Harju malevale mitte rida esimesi kohti, vaid hulk keskmisi, isegi viimaseid.

Ootamatu õnn langes rüppe Petseri malevale, kes noorte klassis Poola küttide liidu poolt annetatud rändauhinna võitis kuuenda, kümnenda, neljateistkümnenda, kuueteistkümnenda ja kahekümnenda koha juures 64 punktiga.

Võistlusist osavõtnud väliskülalisilt, soomlasilt, õppisid meie poisid mõndki. Eriti hüpetes said Sakalamaa poisid rea hinnalisi näpunäiteid Toivo Nykäsel. Läti suusameeste tasapind ei ulatunud üle keskpärase.

Mis puutub võistluste korraldamisse, siis olid Sakalamaa maleva poolt kõik „rattad“ käima pandud, et võistlused õnnestuksid ja külalised-võistlejad end tun-



*Mäesõidu demonstratsioon suusatunnis.*

neksid olevat kodus. Võistlused õnnestusid ja võistlejail oli väga mõnus ja mugav olla, kuid tulevikus peaks malev looma kindlama kontakti taevataadiga, et see just võistluspäeval meestele ülalt vett kaela ei saadaks.



*Vaade Tallinna Harjumäelt.*



T. BRAKS

# KODUNE MULD

## Kiri.

Siis oli sume suveõhtu, kui Lepikule toodi kiri. Vana Annus võttis vastu ja pomises endale habemesse: „Nähtavasti Ameerikast. Suuri templeid ja marke ümbrik täis, poisi kiri jah!“

Ta istus oma saunahüti ukسلävele, avamata kiri käes. Midagi rõõmutaolist või kergendustunne libises hinge, kui hoidis sõrme vahel seda krabisevat paberaset, mis sisaldas teateid kaugel asuvast pojast. Neid teateid oli ju saanud nii harva. Viimast kirja oli Annus lugenud siis, kui elas raskeid leinapäevi. Ta esimene naine, kellega oli elanud ja töötanud siin maalapil aastakümneid, oli väsinud suurest tööst ja tegemisest. Oli väsinud nii, et läks puhkusele igaveseks. Küllap muredki õndsakest muljusid ja kodused tülid tasandasiid tee hauani. Kaks last kasvasid suureks, aga ega rõõmu saanud ema süda neist kummastki. Poisile ei passinud põllutöö, rändas välja, tüdruk samuti põlgas seda halli hurtsikut. Ta kippus ja kibeles seni, kui isa lubas minna linna. Aga mine võta laias maailmas seda õnne või paradiisi põlve kinni! Tütar on nüüd kodus, linnas polevat teha midagi ja kodus ei taheta enam midagi teha. Preilit mängitakse tänapäev. Ega poisilgi vist head ütelda ole: viimases kirjas kurtis, et küll on võõrsil ränk rühkida elamisjärjele. Ei tunne töö toime, ei oska keelt. Mangus mõnikümmend krooni raha.

Kus siin pisikesel popsikohal see kapital kokku kraapida on? Annusel oli endalgi suuri kulusid. Pere-naist oli majja vaja. Kutsus siis küll tüdarta, et tule koju ja astu ema asemele, aga kus tüdruk sellega!

Linnas oli siis kõrgeid kosilasi ja peigmehi, ei tema mõtlegi orjama hakata põllupeenral. Võtku isa uus naine, kui teisiti ei tule toime.

Annus astuski siis teist korda kosjateele ja tõi noore naise koju. Praegu nad õueväravast tulevad. Naine ja tütar. Annus hõikab tütrele: „Marie, tule ruttu! Mihkel saatis kirja.“

Marie tiris võõrasema kättpidi ja kilas: „Kas kuuled, Leena: Mihklilt saabus kiri! Tule ruttu!“

Tormasid suure õhinaga vanamehe juure ja istusid ta kõrvale ukسلävele. Marie nobedad näpud olid ruttu avanud ümbriku. Juba ta luges hingeldades.

## Armas isa ja õde!

Kaua aega polnud mul mahti teile kirjutada. Murdsin tööd kui kuli ja tasandasin teed paremale tulevikule. Nüüd on mul jalad kõvasti maas. Nüüd olen mees, kel on ka midagi kirjutada ja ütelda. Mul on oma maja, uus auto ja raha kui raba. Lepiku Mihkel on nüüd suur ehitusmeister ja ta ütleb: Mu vana isa, kes tapnud sel kehvall Eesti pinnal tööd teha nii, et kael kahekorra, müü oma saunahütt maha ja istu aurikule! Ja mu õrn õeke, ütle Eesti poistele, nende santlaagreile, ilusti adjöö. Mul on sinu jaoks siin tuhat teenistukohta teataval, kus teenid ühe kuuga rohkem kui Eestis kogu eluaeg. Isal pole muud teha kui vaadata, et mu majas ja aias oleks kõik korras.

Ma hakkasin ühes kambas Andersoniga ehitama maju. Teeme maja valmis ja müüme maha. Juba esimese majaga tuli dollareid nagu

vihma. Praegu meil viis maja poolikul ja meie käsutuses paarsada ehitustöölist.

Teie tulete ometi? Ma tahaksin, et oleksime kõik siin koos ja isa saaks enne surma mõni kergem tund elada. Kirjutage kohe, kas ja millal tulete, ma saadan siis sõiduraha, kui sellest kodusest kolust tarvilit summat kokku ei saa.

Jään ootama vastust

Mihkel.

Kõik kolm istusid puhk aega vaikides. Vanal Annusel oli suu vajunud avali ja piip langes rinnale, Marie pilk oli ikka veel kiindunud kirja ja Leena vahtis enda ette maha.

Siis viimaks sai Marie sõnule ja jalule korruga. Ta hoidis kirja peakohal ja hõiskas: „Meie sõidame Ameerikasse! Ameerikasse! Isa, Leena, kas see pole tore?“

„Minust ei räägita ju kirjas sõnagi,“ ütles noorik nukralt.

„Mihkel ei teagi ju, et sa oled Lepiku perenaine. Seda kirjutame talle kohe,“ kilas Marie ja pöördus isale: „Me rändame välja, eks?“

Vana Annus vastas naeratades: „Ega see nii hõlpsasti lähe! Loe veel kord, mis ta seal kirjutab!“

Ja Marie luges korduvalt kirja. Luges rõõmuga, särasilmi. Pärast jällegi seletama: „Sa ütled, isa, ega see nii hõlpsasti lähe, aga mis suuri takistusi siin on? Hobune, lehm, siga ja lambad, üldse kõik see kupatus oksjonile, raha tasku ja uuuh, teeb auriku vile. Olemegi läinud.“

„Aga kui see kõik pole nii, kuidas poiss kirjutab?“ kahtles Annus.

„Heldene aeg, ta ütleb ju kirjas, et saadab reisiraha siia. Kui sa ei usu, ära enne mine. Oma lihast last sa kah enam ei usalda! Mis häda tal on sulle hakata valetama. Jumal, kuis mu soovid täituvad: Linnastki rändas Hellbergi Hilda Kanadasse, ütles, kui vähegi võimalik, tule kah. Ma ütlesin siis, et küll tuleksin, aga pole raha. Nüüd kutsub vend ja kohad aiva ootavad ees. Isa, ütle jah?“

Ega see vana Annus otsusta asju uisapäisa. Ta paneb oma raske töökäe nooriku õlale ja küsitleb:

„Leena, mis sina arvad?“

„Mis mina tean arvata. Aga kui see nii ikka kõik on, nagu kirjutatakse, siis oleks küll lollus siin silku-leiba närida.“

„Sa, naine, lepiksid siis sellega, et me kõik, mis siin tehtud ja kokku kraabitud, hävitame. Et pole muud kui läheme sinna maailma maade ja merede taha?“

„Aga miks siis mitte? Sul poeg ju seal ja kutsub. Ega meie esimesed ole, kes rändavad välja.“

Annus tõusis jalule. Tõusis raskelt, nagu oleks tal suur koorem kukil.

„Laske mul järele mõtelda,“ ütles ta väsinult.

„Aga hommikul anna otsus, isa,“ rõhutas tütar.

„Me peame Mihklile kohe saatma vastuse.“

„Jah, hommikul annan vastuse!“

Uneta öö.

See oli esimene uneta öö Annuse elus. Oli tal olnud ennem küllaltki muret ja raskusi, aga miski asi polnud ta hinge pörutanud nii tugevasti kui praegune seisukord, kus tuleb otsustada kodukohast lahkumise küsimus.

Poleks see küsimus saabunud vähemalt nii äkki ja ootamatult. Annus ei oska nüüd kuidagi koondada mõtteid, et asuda asja kaalutlemisele. Tal tundub toas kitsas ja lämm. Riietub ruttu ja väljub. Nõjateleb rinnaga aiahirrele ja vaatleb oma põllulapikesi, mille kohal heljub öine udukangas.

Annuse jalg on saanud siit harva kaugemale. Siin ta sündis, kasvas, töötas. Tunneb selle maalapi viimase nurgani. Pimesi võiks ta praegu käia läbi põllud ja heinamaa ja seejuures seisatada iga kivi ja künka juures, mida harjunud nägema oma elu kestes.

Kas peab ta nüüd lahkuma siit? Seal kaugel olvat pojalt maja. Temal poleks teha muud kui mängida niiehelda majavalitsejat. Tore asi oleks küll, ela nagu härra, muret midagi. Aga millegi pärast on süda raske. Uus ja ootamatu on see sõit ja asi. Pilla siin kõik ära, teab, mis kõik võib juhtuda.

Annus avas põlluvärava ja liikus aeglasi samme kraavi kallast mööda sinna, kus valmiiva rukki hall kõrtemass ühtis allalaskuva uduga.

Ta haaras kastepärlis viljapäid sõrmede vahele ja kummardus neid vaatlema lähemalt. Kollaseid teri nagu kullakübemeid pudenes Annusele pihku. Ta ohkas pikalt ja jatkas rännakut.

Tagamäe kingult paistis ööhämaruses kiriku tume siluett. Annus arvab nägevat ka puuderühma kalmistul. Seal puhkab ta unustamatu ja hea eluseltsiline. Annusel oli kindel kavatsus osta enne sügist oma matmispaigale kivirist ja piirata plats raudaiaaga. Vaja hoolitseda ju ka oma viimse puhkepaiga eest. Peab ta nüüd oma väsinud kondid viima võõrsile?

Annus istus kraavi kaldale. Siia suundus kartulivagusid rohelisjoontena äsja mullatud põllupinnal. Annus surus sõrmed mullasse. Muld oli päevasesst päikesest alles soe ja sõre. Tõstis siis Lepiku peremees seda kodumaist mulda käest kätte, mängis nagu laps ja naeratas. Istus mõtiskelles, kuni saabus hommik. Siis oli Annusel ka kindel otsus valmis. Ta tõusis kraavi kaldalt ja sammus ruttu tuppa.

Otsus.

Naisel ja tütrele oli hommikul esimene küsimine: „Noh, isa, kuidas on: me ootame otsust?“

„Minu otsus on lühike: ei! Ma olen viiskümmend kolm aastat mees vana ja peaksin hakkama vastu surma veel mööda maailma kolama. Ei minul ole võõrsilt enam otsida midagi!“

Tütrele oli nutt varaks. Naine nurises: „Ega meie Annusest ole asja! Siin ta sügab, kuni kärwab. On ta oma lubadusi ial täitnud? Jah, vahi aga ise ja jollita silmi! Kui mu kosisid, mäletad küll, mis ütlesid: ma müün sauna maha ja lähen linnale. Ega mind siia

kauaks orjama jäta. Kus see linn nüüd on? Ära mõtlegi, Marie, et temast saab väljarändajat!"

Tütär noomis omakord: „Sul on praegu õnnelik juhused oma elujärke parandada. Poeg kutsub. See oma poeg ütleb, tule ja ela mõni aastagi inimese moodi, sina ütled ei?“

Annus popsis ägedasti piipu.

„Aga mis te minu kallal siis õieti naaksute,“ ütles ta pahaselt, „on teil nii kange valu välja rännata, olge head! Teie võite ju minna. Eks ma tule siis tagant järele. Laske ma vähimalt koristan vilja ja ajan suvised tööd korda.“

Sellest mõttest haarasidki noored õhinal kinni. Mis siis, eks vana Annus jäägu pealegi esialgu seda majapidamist likvideerima. Marie kirjutab kohe vennale, kuidas kodus lood on. Eks vend saatku raha või sõidupilet. Nemat Leenaga sõidavad ette, nii-öelda teed ja aset valmistama vanale Annusele. Küllap ta sõidab järele, kui kuuleb, kuidas mujal maailmas elatakse.

Lepikul aeti nüüd ainult väljarändamisjuttu. Vana Annust kohati hurjutati, kohati meelitati. Olgu ta ometi kordki elus mees ja asugu ettevalmistustööle väljarändamiseks.

Annus oli sellest alatisest rändamislaulust viimaks niivõrd tüdinenud, et ta meeleldi oleks soovinud näha päeva, millal kaovad teised ja ta jääb oma hütti üksi.

#### Rabav teade.

Möödus päevi ja nädalaid. Sügis juba saabus, aga Ameerikast ei tulnud enam kirja. Mariel olid kõik ettevalmistused sõiduks tehtud. Leena oli jäänud aja möödudes pisut passiivsemaks. Mõnikord avaldas juba arvamistki, et ega naisel ikkagi sünni jätta mees ja

rännata võõrsile. Praegugi juba kogu küla kisa ja kilku täis. Teine asi siis, kui Annus ise tuleb ka.

Siis viimaks saabus kiri, mille avas Marie õnnest värisedes. Õnnest polnud aga kirjas kübetki. Mihkel kirjutas:

„Pea kurvastusega teatama, et teie väljarändamisest ei või praegu olla juttugi. Elasin siin üle õnnetu, mida ei teadnud ette aimatagi. Viimased suured pangakrahid viisid meie majade ehitusettevõteted otsekohe pankrotti. Viimseile majadele ei leidunud enam ostjaid. Ehitusmaterjali hinnad langesid kohutavalt, meie olime aga materjalisse paigutanud suuri summasid. Mu maja läks võla katteks. Oleme Andressoniga mõlemad varanduslikust puupaljad ja vaatame praegu ringi, mida hakata peale. Kui on õnne ja elu, ehk siis tulevikus saame uuesti järjele ja saame üksteist näha.“

See sõnum mõjus rabavalt Mariele. Ta nuttis ja närvitsees nii, et Annusel hakkas juba hale meel. Leena väljus sõnalausumata toast ja asus nohisedes tööle. Ega Annuselgi olnud viita aega. Mis oli, see oli. Millal need vaese inimese asjad nii õnnelikult lähevad? Näe, poisil oli suur maja, auto ja kõik, nüüd pole midagi. Õnne asi, et Annus ei hakanud kohe tormama: majapidamise likvideerimine oleks tähendanud talle kindlalt lõppu.

Oli Annusel muret poja ja tütre pärast, aga suur rõõm särises siiski ta südames, kui hilisel tunnil istus oma põllupeenral ja surus sõrmi mullasse. Ta jääb ühte selle koduse mullaga. See on teda toitnud ja katnud. See muld võtab ta viimaks oma rüppe viimasele puhkusele.

Ja Annus jäi istuma kauaks. Istus ja mõtiskeli, kuni ümbritses teda sügisöö tihe pimedus.





# MATK SUUSKADEL RIESENGBIRGE MÄGEDES

## VESTEID TALVESPORDIST JA TURISMIST

Sport ja turism on kaksikvennad, mis ikka on sõbralikus vahekorras üksteisega. Toome tõendava näite Tšehhoslovakiast, kus öeldakse: Kes tšehh — see sokol, sportlane ja turist.“ Ja tööpoolest leidub vähe neid, kes ei spordiks ega tegeleks turismiga. Olgu see sügis, kevad, suvi või talv... päike juba loojenemas — kuid prahalane tõttab veel vabasse loodusesse. Nõnda on tšehhi juurdunud sport ja turism. Meil, kus lumi ja jää kipub tarre tulema, kus palju ilusaid metsi, aasu ja merekaldaid, ei tunnegi paljud spordi ja turismi lõbusid ega nende karastavat head mõju tervisele. Teisiti on lugu Prahast, kus lumi kunagi ei jää püsima. Aga iga prahalane tahab vähemalt kordki talve jooksul talispordist võtta osa ja näha lund. Ja selleks ei minda kinosse lund vaatama, vaid sõidetakse mägedesse. Kõige soodsam aeg on selleks pühad — eriti jõulud, sest ühe-kahe päeva pärast ei maksagi kaugele mägedesse sõita, vaid nädalaks ja veel kauemaks, kui aeg seda lubab.

Kõige sobivamad mäed suusatamiseks Tšehhoslovakiast on Riesengebirge-Krokonoši mäed, Põhja-Sileesia rajal. Need mäed on oma kuju ja suuruse poolest väga järsud ja 4—5 päevaga võib suuskadel kõigist neist mägedest korra läbi sõita. Mägihotelle ning otsustavalt sisseseatud puhkejaamu on palju ja mõned neist on väga mugavad. Mägikuurort Janské lázne

(Jaani kuurort) toreda basseini, milles voolab kristall-selge allikavesi, pakub väsinud turistile karastavat puhkust ja annab värskust. Sest matkamine päev läbi suuskadel on nagu rooma saun, mis paneb higistama. Kui seltskonnaga ja tublide juhtidega sõidetakse suusatama, on igaks päevaks oma kindel kava: kui kaugele iga päevaga peab jõudma, missuguseid hüppeid ja suusavõtteid peab ära õppima. See on tõsine sport, koidust ehani, ainult väikese lõunavaheajaga. Öhtul on kohtumine teiste turistidega mõnes mägihotellis, kus ühiselt mõtteid vahetatakse ning muinasjutte ja legendide jutustatakse mägivaimest (krokonošidest, millest mäed ka oma nime on saanud), laudakse ja isegi tantsitakse suuris suusasaapais.

Sagedasti sõidavad siia kogu perekonnad, et kutsutada tervist mägede puhta õhuga ja siis tugevamana ja tervemana sõita tagasi. Nägin kolmeaastasi suusatajaid ning koolimaju keset tormiseid mägesid, kuhu lapsed vaid suuskadel tarkustempli juure pääsevad.

Riesengebirge mäed ja nende ümbrus sobivad suurepäraselt igasuguse suusaspordi kursusteks ning võistlusteks, seepärast korraldatakse siin hulganähtiselt mitmesuguseid kursusi, nagu ülikooli kehalise kasvatusosa-konna, ülikooli spordiseltsi, turistide ja noorsooühingute suusaspordikursusi; sokoli- ja sõjaväeüksuste suusaspordi-võistlusi ja -kursusi, samuti ka võistlusi



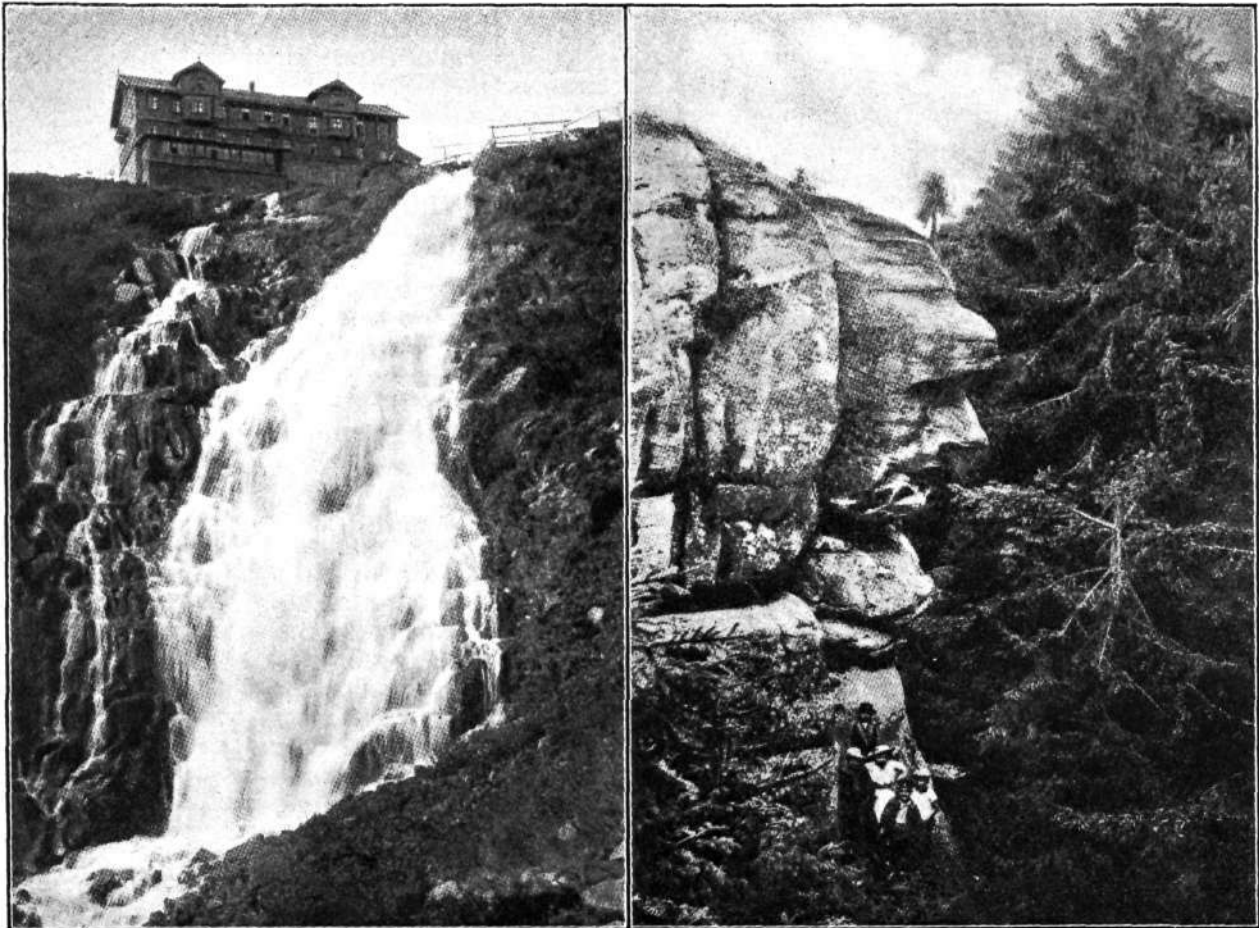
välismaadega. Tšehhi sõdurile on suusasport sunduslik ning iga sokol harrastab seda täie teadmise, et saavutada värskust, jõudu, julgust, uut energiat ja uut elurõõmu. Sest kes kord selle spordi tulemuste väärtust on õppinud tundma, see oskab sellest lugu pidada.

Suusanädal lõpnud mägedes ning jõudnud tagasi linna õhkkonda, tunned end nagu uuestisündinuna — värskena, elurõõmsana. Nõnda mõjub mägede tervendavalt puhas õhk ja lihaste tubli töö. Kuid ka üleelatud raskused ei unune. Kohutavad on pimedad õhtud ja tormid mägedes, siis juhtub alati õnnetusi, küll loomade, küll inimestega. Meie kolmanda suusapäeva õhtul juhtus sarnane äpardus — kaotasime ühe oma paremaist suusatajaist, küll mitte päriselt, vaid ajutiselt. Oli ilus õhtu... mees mõelnud veel veidi sõita enne ööbimist, kuid pimeduse äkilise saabumise ja väikese tormi tõttu kaotanud täieliselt orienteerumisvõime... sõitnud ja sõitnud ja jõudnud viimaks eelmise puhkejaamani — umbes 10 kilomeetrit tagasi. Järgmisel hommikul varakult helistati meile ning teatati, et mees on leitud. See oli õnnelik juhtum temale, kuid millise äreva öö meie, kaaslased, siis üle elasime ja kuidas meie teda õhtul otsisime, seda ei saa unustada. Hotell-muuseumi õnnetuste registreerimise raama-

tust nägime ning juhtidelt kuulsime, et raskeid õnnetusi (suusakepp silmast sisse, äraeksimine, ärakülmamine) juhtub kõige tublimate ja liig julgete turistidega, kes ei arvesta põrmugi looduse võimsat jõudu. Õnnetusi juhtub siis, kui tormise ajaga võetakse ette üksikuid kaugeid retki. Suuremail üksustel ei juhtu peaaegu kunagi suuremaid õnnetusi, sest siis on kaasa alati mägede tujusid tundjaid isikuid, kes nõuavad turistidelt kindlat distsipliinile allumist.

Kuid nautides külluses talispordi mõnu, kuulates ülistavaid kirjeldusi ja legende lumega kaetud mägedest tekib soov kord ka suvel näha seda ilu.

Krokonoši mäed ja nende ümbrus on rikas ajaloolisest mälestusist. Üks kõige huvitavamaist kohtadest on Ostachi kaljuvald. See üksik jahimeeste õnnemala mägi, Police linna lähedal, on täis looduse ilu ja imetöid. Teda ehivad tuhanded kaljurüüad, mil on suuremalt osalt inimeste või loomade ilme; nende all on sügavad, niisked koopad ja kiired ojad vahutava veega. Kaljude vahelt on suurepärased väljavaated kaugele ümbrusse. Ostachi mäekoopad olid kiriku reformatsiooni ajal ja hiljem hussiidide tagakiusamise ajal tuhandeile pelgupaigaks. Sellest annab veel praegu tunnistust turistide poolt leitud koobas, mille seinasse on raiutud 1624 ja hussiidide karikas, nende sümbolne



Labe kosk Riesengebirges, üks paljudest.

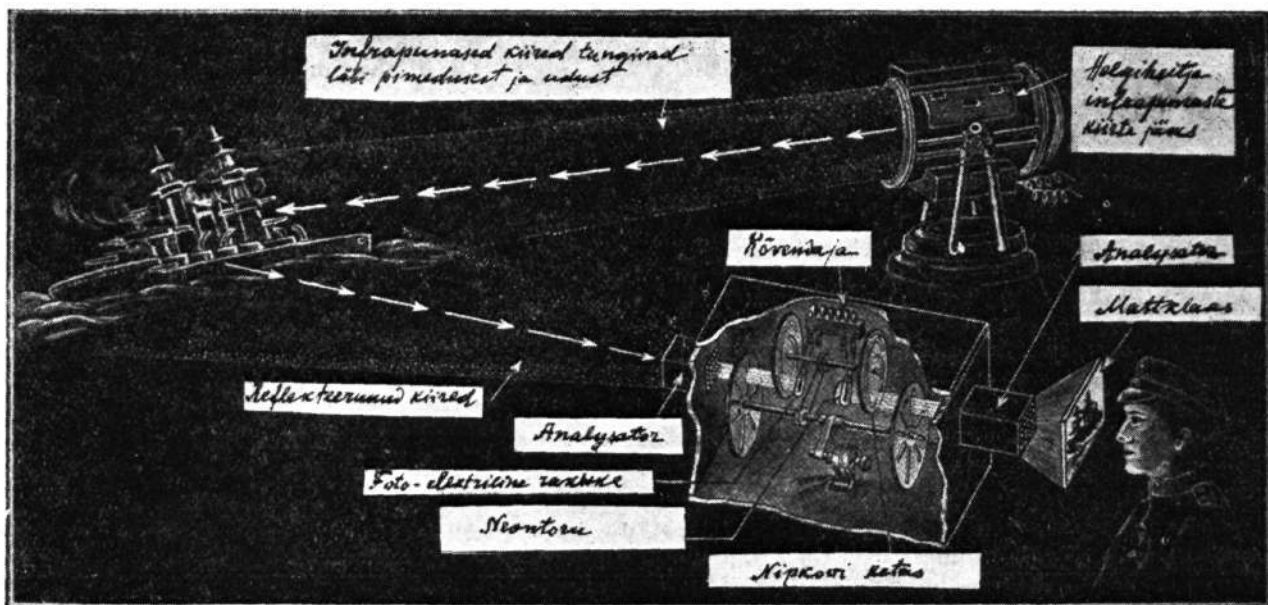
„Äraandja“, Ostachi mäe võlusid Police linna juures.



# NÄGEMINE PIMEDUSES

Kaugele nägemise probleem, mille kallal teadus ja tehnika on töötanud juba aastakümneid, on just viimaseil aastail teinud suuri edusamme. Selle probleemi parimaid tulemusi on annud seadis, mis kannab „Noc-tovisor'i“ nime. Aparaat on inglase J. L. Baird'i leiutus ja võimaldab nägemist pimeduses ja udus. Ta töötab järgmisel põhimõttel: infrapunased kiired, s. o. nägematud kiired, millised asuvad välispool nähtava spektrumi punast äärt, on murdumise ja refleksiooni

tabaks foto-elektrilist rakukest katkestamatult, lahutatakse üksikuisse impulssidesse, millised vastavad valgustatava objekti üksikuile osakesile. Valgustundelises rakus sünnib energia ümbermuutmine: infrapunaste kiirte kujul saabuv energia muudetakse elektriliseks energiaks, milline suurendatakse kõvendaja-lampide komplekti abil tarvilise tugevuseni. Kõvendatud vool läbib siis neontoru. Selle taga asub kaks praolist ketast, millised oma ku-



suhtes nagu nähtavad valguskiired, omavad väga kõrge läbitungimisvõime ja lasevad end muuta n. n. valgustundelise ehk foto-elektrilise rakukeste abil nähtavaks kiirteks.

Infrapunaste kiirte väljasaatjana kasutab Baird harilikku tüüpi helgiheitjat, mille frontavaus on suletud õhukese eboniitplaadiga või infrapunasele läbilaskmatu eriklaasiga. Kiirtest tabatud objekt reflekteerib neid vastuvõtte-seadisesse, milline võib olla püstitatud helgiheitja kõrvale. See vastuvõtja kannab oma eesotsas „Analüsaator'i“-süsteemi peenikesi torusid, millede kaudu otsitava objekti pilt tükeldatakse üksikutesse osadesse. Enne kui siit kiired jõuavad n. n. foto-elektrilise rakukeste juure, peavad nad läbistama kaht ketast. Otsekohe analüsaatori taga pöörleb üks radiaalselt jooksvate pragudega varustatud ketas; selle taga teine, veidi aeglasem, kahe spiraalse praoga varustatud (Nipkovi ketas). Selle süsteemi abil energia, mis muidu

jult ja pöörlemiskiiruselt vastavad esimestele ketastele. Et kettad mahutuvad paarikaupa võrdseil telgedel, töötavad nad täiesti sünkrooniliselt. Siis järgneb teine analüsaator ja lõpuks mattklaas. Selle peale ilmub üksikuist osakesist koosnev pilt kui ühine tervik ja laseb ära tunda harilikus valguses kõik detailid, mis paljastatud infrapunaste kiirte läbi.

Nägematu helgiheitja läbitungimisvõime pimedusest, udust või suitsust on umbes 2—300 korda suurem läbitungivusest harilikust valgusest. Uue aparadi kasutusvõimaluste juures tuleb arvestada eriti asjaolu, et niikuinii koosneb kaks kolmandikku energiast, mida saadab välja harilik helgiheitja, infrapunastest kiirtest.

Kuidas niisugune seadis võib mõjuda, milliseid tulemusi anda ja milliseid üllatusi valmistada tuleviku sõjas, jäägu igaühe enda otsustada.

# HINGE

## POEEM VABADUS

On saabund öö ja hõbelaevas  
kuu matkab vahel linnuteed.  
Ning ülal kõrgel talvetaevas  
ju lükitud on tähek'sed.  
All paistab küla, mõni maja;  
ja läbi vaikse öise aja  
siis kostub harva koera hauk. —  
Kõik majas uinund, üksik rauk  
vaid istub kambris, tasa valvab:  
tal põrandale kiindund pilk.  
Veel ahju taga laulab kilk —  
ja istuja siis mõtteist kalvab;  
kuis mõte närib, südant sööb,  
pulss kiirelt põksub, valjult lööb!  
Rauk ärkab mõtteist, pimedusse  
siis nukral pilgul vaatab ta.  
Kuis oli uskund imedesse:  
nüüd kurvalt äigab kätega,  
sest elu julm ja saatus range:  
poeg maha lasti lumihange  
ja ülbelt ilkus komissar —  
vaid möödund sellest päevi paar.  
Nüüd hing on kurb ja süda valus,  
rind tulvil aiva närimist;  
pää tulvil aiva pärimist:  
miks puhkab poeg nüüd taevasalus?!  
Miks hoiab teda surmarüüd?  
Tal puudus miski, mingi süüd.  
Kord ühel vaikselt talvapäeval  
neil külla tulnud punarood,  
ja päik'se minnes, looja läeval,  
kui ranged, julmad, võikad vood  
nad rüüstamisi alustasid  
ja naisi, tütreid vägistasid.  
Kes hakkas vastu, vastu sääl,  
see päris surma paljal jääl,  
Nii langes poeg, poeg langes temal,  
jah langes, langes, suri siis.  
Vaid säilis valus mälestis —  
ta appi rutand oli emal.  
Nüüd langeb sütta verist lund.  
Öö nõnda pikk, ent pole und.  
Pää mehel tulvil mõtiskelu  
ja keerdub sala mõni lõim:  
Kas punastel me mingi lelu?  
Kas sedasi peab jääma roim?  
Ei! Veri ihkab verehinda.  
Kes viskas, see ka vaenukinda  
nüüd julmalt, julmalt tagas' saab!  
Rauk võpatab. Ta kuulatab,  
sest kõrval kambris keegi norskab:  
Sääl enamlasi magab kuus.  
Ja värskel haual kirmetus —  
ning tallis hobu süües koorskab.

Ent muidu kõik nii vaik ja tumm.  
Ja särab ülal taevakumm.

Mees tõuseb püsti, üles kalvab:  
ta otsusele saabunud;  
sest mõte närib, südant salvab,  
mis südamesse maabunud  
ja läidib sääl kui hõõguv süsi.  
Ei anna asu ega püsi. —  
Ta väljub kambrist. Pigimust  
öö hulgub sääl, täis jahedust.  
Siis ümber maja hiilib sala  
ja suleb akna luugilauaga,  
mis tehtud tammest, löödud rauaga.  
Ja ise muigab, tunneb ala,  
kuis kätes kasvab, tärkab ramm  
ja kindlamaks saab arglik samm.

Siis tagasi ta kambri tuleb,  
kus kuulab tasa mõni viiv  
nüüd teisel uksele. Ja vaikselt suleb  
siis lukku, kolksatab ka riiv.  
Ent kambris tolles, luku taga,  
on kõik nii vaikne, täitsa vaga.  
Rauk hõörub käsi: mullatänk  
just nagu langend hingelt ränk,  
ja sala muigab, vaikselt ilgub  
ning hetkeks istub, raugenud.  
Kuis taevas nõnda kaugenud,  
sääl miljon tähte vaikselt vilgub.  
Oo, tähed, tähed, elu julm.  
Kas teilgi möllab sõjapulm?!

Rauk läheb küüni juure. Lahti  
lukk keerdub, raskelt kriuksatab.  
Koer uksele ketistet, peab vahti.  
Meest nähes lembelt niuksatab  
ja saba liputab, ning kuuti longib.  
Rauk kahlab heintes, rassib, songib,  
sest heintes tal on väike pees,  
kus suhkur, petrol peidus sees. —  
Vaat varsti ilmub nähtavale,  
rauk leiu kambri veeretab  
ja kirves põhja purustab.  
Kõik sisu voolab põrandale,  
et tuba on kui Peipsijärv,  
kus domineerib lilla värv.

Kord süles öled, korra heinad,  
ta mõnda korda nõnda käis,  
et varsti kambri lubjat seinad  
maast laeni prahti, rämpsu täis.  
Meest läbib värini, võimas tukse,  
kui väljub kambrist, suleb ukse.  
Lööb ruudu katki klirinal

# KELL

Mart Mardos

## SÕJA PÄIVILT

ja rapsib tiku. Tulipall  
siis lendab kambri nagu lohe,  
kus pehmelt kukub, prantsatab.  
On kõikjal vaikus. Prahvatab  
sää! järsku petrol nagu püssirohi  
ja tuba valge, tulvil tuld.  
Klaas aknas kiirgab nagu kuld.

Rauk vaatab vaikselt tulimerre,  
nii kohkunud, nii tardunud.  
Ja tuli helgib, löikab verre  
ning süda nõnda hardunud.  
Kuis näljaselt ja aplalt leegid  
nüüd nagu õudsed, verdunud teegid  
nii jooksevad all lae. Ja nad  
toll-tollilt lage saevad  
ja tungivad siis avarusse,  
et lumi õudseltselt punetab  
ja taevast roosavalgeks saab.  
Siis järsku öösse hääletusse  
käib koera üksik halav niits.

Rauk jahmub, kõrvus kostub piits.  
Rauk lahkub siit. Veel viimne vaade  
on majal? Lõhkenud raketid  
see nagu lõõmah. Kүүni taade  
ta läheb, päästab koera ketistet  
ja avab ukсед hooneil. Loomad  
kõik, kõik siit välja ajab nad.  
Tuld nähes loomad karjuvad,  
ent varsti kõigega nad harjuvad  
ja vallatelles, kepsu lüües,  
siis roosail nurmil jooksevad  
nii kaua, kuni väsivad,  
siis jäävad seisma, lund sää! süües. —  
Ju kihab küla täies väes,  
ning tõttab rahvas, ämbrid käes.

„Kuis juhtus see, kuis puhkes tuli?“  
nad raugalt valju küsivad.  
Ent vaikib mees. Ei ava huuli.  
Suits, pragin, leegid vastavad.  
„Oh seltsimehed kuhu jäänud?“  
Miks ukсед aiva lukustatud?“  
nii pärib kurjalt komissar.  
Siis taipab kõik, tal asi klaar.  
„Mees kinni võtta! Nobedasti  
tal olgu palgaks surm!“ —  
Tend kutsund oli priiushurm. —  
Ja tõusid püssid palge. Lasti.  
Rauk verisena lebas maas.  
Jõuk naisi nuttis, karjatas...

... Ju põlend maja. Laibad veetud  
siit ära kõik need süsistund.

Vaid jäetud tema, surnuks peetud  
ta keset verist, jäätund lund.  
Rauk avab silmad. Tähti vilgub.  
Haav napilt, napilt verd veel tilgub  
ja vaikselt tuikab, valutab.  
Rauk upitab, end püsti a'ab.  
Kuis käia raske, nõnda valus,  
paar korda kukub pikali.  
Ent roomates siis ikkagi  
ta saabub metsa. Metsasalus  
kõik hõlpsamini sigineb.  
Samm-sammult küla ligineb.

Kuid lõpeb mets. Rauk vajub lumme  
siis kõhuni sää! lagedal,  
kus teed ja nurmed tuisand umbe.  
Kuis küla nõnda ligidal,  
ent väsind mees ja nõrgub veri  
kui punetavaid sooje teri.  
Rauk roomab, kahlab, haliseb,  
meeltheitvaid pingutusi teeb.  
Ning saabub külla, lehm kus ammub  
ja mustalt paistab kellatorn  
siis öises taevast nõnda morn.  
Rauk sinna suundub, tuigub, sammub,  
nüüd kogu hingest, tervest jõust.  
Tal õudseltselt helgib, selgib lõust.

On raugal õnne. Ukсед valla,  
sest välisuksel puudub lukk.  
Ei ühtki inimhinge. Alla  
vaid vaatab tornist kuldne kukk.  
Rauk vajub kõssi, pisut puhkab,  
sest keha nõrk ja soontes uhkab. —  
Siis piki treppi jõudsasti  
ta tõuseb torni. Varmasti  
sää! kellanööri haarab pihku,  
et tõuseh, vajub vaskne kell  
ja heljub kumin mahe, hell  
siis hilju talve uinund õhku.  
Jõuk rahvast väljub teele, kus  
nad kuulavad, näol hämmeldus.

Kell laulab tasa. Hingepalvet  
rauk sõjas langenuile lööb.  
Kes isamaa eest olnud valvel,  
nüüd puhkab keset surmaööd.  
Kell laulab palves, vaikselt halab:  
ta rauga soovid helli valab. —  
Kordkorral tõuseb, paisub hää! ja  
kostub võimsalt Maarjamaal.  
Kell hüüab vapraid poegi, kutsub  
nüüd osa võtma lahingust,  
et kätte võita vabadust!...  
Siis vaikib kell. Hää! kaua kostub...  
On lahkund rauk. Surm teinud töö.  
Päev algab uus, kaob orjusöö!

# VÕÕPSU NAISKODUKAITSE 5-AASTANE



Võõpsu jaoskonna juhatus.

8. märtsil k. a. pühitseb naiskodukaitse Võõpsu jaoskond oma viiendat aastapäeva, heites ühtlasi pilgu tagasi tööle, mis on tehtud viie aasta jooksul.

Naiskodukaitse Võõpsu jaoskond kutsuti ellu 11. jaan. 1926. a., mille juhatusse kuulusid: esinaine pr.

A. Kund, kirjatoimetaja pr. H. Saar, juhatusse liikmed: pr. A. Saldum, pr. H. Eber ja pr. L. Hanson. Elukoha muutmise tõttu pidid juhatuses lahkuma kirjatoimetaja pr. H. Saar ja juhatusse liige pr. H. Eber, kelle asemel kirjatoimetajaks valiti pr. L. Tooter ja juhatusse liikmeks pr. H. Haugas.

Praeguse juhatusse koosseis on järgmine: esinaine pr. A. Kund, kirjatoimetaja pr. L. Tooter, teised juhatusse liikmed: pr. L. Hanson, pr. H. Haugas ja pr. S. Juul ning asetäitjad: pr. A. Maimik ja pr. A. Saldum.

Võõpsu naiskodukaitse suurimaks ülesandeks on olnud sissetulekute hankimine. Selleks on naiskodukaitse Võõpsu jaoskond korraldanud igal aastal mitu pidu, samuti teeõhtuid ja kursusi, milledest peale naiskodukaitse liikmete oli osavõtt võimaldatud ka teistele. Lige ajal on tulemas esimese abi ja aiapidamise kursused. Iga-aastasist Tartumaa maleva Röpina malevkonna manöövreist ja laagrist on võtnud osa teatav arv toitlustajaid ja sanitaare, korraldades elelauda ja hoolitsedes toitlustuse ja majandusliku külje eest. Ka on muretsetud meeste varustust riiete näol.

Läinud viie aasta jooksul on Võõpsu naised töötanud suure armastuse ja andumusega. Astudes kuendasse eluaastasse loodame, et meilt ei kao see ühendav side, see töövõim.

Selleks jõudu, usku ja kindlat tahet kõigile Võõpsu naiskodukaitse liikmeile!

A. K.

## NÄITEMÄNG

## VAMBO VESTE

I.

Elan nüüd maal oma asundustalus Rohtveres. Kena kohake ja tore rahvas. Ja taevataat jagas kah tänavu nihukese loodusilu, et võta müts maha ja hüüa: „Ilus oled, isamaa!“

Aga mis te siis mõtlete, kui ilus valge lumi ehib paksu vaibana maju ja maid; kui taliöö selges taevas sirab tähti ja helendab täiskuu kahvatu pale? Mõnikord on mu majakese ümber nii vaikne, et õues olles saabub tunne, nagu oleks kadunud kogu maine maailm tema kära ja müraga. See rahu ja vaikus kosutab ja kasvatab inimest: saad süüvida endasse ja vaadata, mis mees õieti oled.

Sõber Suurkask kirjutas mulle äsja linnast kirja ja küsiteli muuseas, et kas ma ei jäävat maal elades kultuuriliselt kõrgu. Mul ei olevat ju seal metsakolgas midagi, mis vajaline ühele kultuurinimesele, jne.

Selline küsitlus ei taba kuidagi märki. Kuis ma siis siin saan kultuuriliselt sammelduda, kui mul raadio raksud toas ja raamatuid kah kenake virm riulil. Pealegi, nagu eelpool mainitud, räägib mulle loodus oma õpetlikku juttu ja mu naabruses, s. o. Rohtvere asunduses, kihab elu.

Või arvate teie seal pealinnas, et meie siin magame nagu karud koopas? Vale! Meil Rõõmuvärs on äärmiselt energiline kompaniipealik. Osav laskur, hea

suusataja ja suur kunstisõber. Ükspäev kukub minu poole ja pajatab: „Kas tead, Vambo, meie korraldame malevkonna aastapäeval näitemängu. Mis sina arvad sellest asjast?“

„Mis mina arvan. Soovin head edu, muud midagi.“

„Aga sul tuleb esineda näidendis tegelasena?“

„Toh-hoo tont! Või kohe tegelasena.“

„Ja armastajaosas.“

„Stopp! Mina ei esine.“

„Noh?“

„Kõigis muis osis olgu kuidas tahes, aga armastajaosas ei milgi tingimisel. Armastus, seda kardan rohkem kui tuld, isegi siis, kui asi seisab näitlemises.“

„Kummaline inimene ikka oled. Sul on tore mängukaaslanna: Ojamäe Anni, plika kui pilt ja palav nagu pottahi, mis sul viga mängida. Võta osa vastu.“

„Ei ja kümme korda ei!“

„Ega siis ole parata midagi. Annan armastaja-osa Liiva Mardile, ehk tuleb kuidagi toime. Aga milise osa annan sulle? Kas pooltobe karjapoiss tahad olla?“

„Ükstapuha. Pigem juba olla pooltobe karjapoiss kui armastaja.“

Pealik andis siis mulle näitemänguraamatu ja ütles: „Kirjuta oma osa välja. Anni tuleb varsti raamatu

järele. Temal kui peategelasel on seda kõige rohkem vaja.“

Õhtul tuligi Ojamäe Anni. Kena näitsik, nooruke ne ja nobe. Pistab kohe sädistama: „Tore, et pealik määras teid mu partneriks. Küllap näete, et tuleme mänguga ilusti toime.“

„Vabandust,“ ütlen, „teie partneriks on Liiva Mart. Pealik tahtis küll nii, et mina mängiksin seda osa, aga ma loobusin. Mis armastajaosa etendaja olen mina...“

Anni nägu muutus tõsiseks.

„Ah Liiva-poiss,“ venitas ta. „Temaga ma ei mängi. Ei mängi jah!“

„Aga mispärast siis?“

„Vaata, ei taha ja asi sellega!“

„Näitemäng ei või ju nurjuda, Anni. Me peame aitama kaasa. See on malevkonna huvides.“

„Kuidas ma saan kaasa mängida inimesega, keda ma ei salli silmaotsaski? Pealegi on näidendis nähtud ette... nähtud ette...“

„Noh, mis on nähtud ette?“

„Suudlus!“ hüüdis Anni punastades.

„Aga kulla preili, see pole ju mingi põhjus mängust loobumiseks. Mis tähendab suudlus näitemängus? See läheb niisama moka otsast ja moe-pärast.“

„Läheb ta küll. Ma seda Liiva-poissi tunnen! Lähen ütlen praegu pealikule, et mängust loobun, kui teie ei mängi kaasa.“

Läkski minema. Ma väänasin piibu suhu ja jäin mõttesse. Anni on tõesti tore plika, kui võtaksin ikkagi armastajaosa endale. Aga näidendis on nähtud ette suudlus. Seda pelgab Anni. Aga kuidas see siis on: Mardiga pelgab, minuga mitte? Vanapoiss, ole ettevaatlik! Kui sõitsin vabadussõtta, siis suudles mind onutütar. Lõi kohe palaviku pähe, ehkki oli sugulastevaheline asi. Siis ütlesin, olgu see viimne kord. Mees peab olema rahulik ja klaari peaga nii mängus kui ka töös ja võitluses. Käesolevalgi juhul leian nõu.

Ja ma leidsin nõu. Läksin pealiku juure ja ütlesin: „Võtan armastajaosa endale, aga tõmba suudlus maha. Kustuta kohe see koht raamatus!“

Pealik naeris. Me olevat Ojamäe-plikaga imelised inimesed. Kardame seda, mida teised just ootavad ja igatsevad.

„Jäägu siis pealegi suudluse asemel sülelus, ehkki see on autori töö valesti tõlgitsemine.“

## II.

Me harjutasime hoolega ja aastapäeva-õhtul läks mäng mis mühas.

Kõige rohkem aplodeeris publik meile Anniga. Liiva Mart mängis karjapoissi mitte pool-, vaid täistobedana ja temale aplodeeriti vahvasti seisuplatsidelt.

Saabus kolmanda vaatuse lõpp, kus oli nähtud ette see kurikuulus suudlus. Ma olin sülelemisega äärmiselt tagasihoidlik. Publik aga, kes oli näinud kavas olevat näidendit mitu korda enamgi, otsustas teisiti:

„Pole õige!..“ karjuti. „Kuhu jäi suudlus?“ „Armastusavalduse-stseen korrata!“

Külapublik osutub mõnikord äärmiselt jonnakaks. Mida kord nõuab, selle juure jääb. Trambivad ja kisavad, nemad tahavad aga näha suudlust.

Pealik pistab nina näite-seina vahelt ja sisistas: „Suudelge siis ometi, pagan võtku!“

Vennad, kui mulle langes vääri-sõjas anti käsk viia kuulirahe all kiirteade rügemendi staapi ja kui me kolme mehega ründasime tuulikut, kus asus vaenlase pool roodu kuulipildujaga, mu süda ei värisenud

poolevõrdki nii kui nüüd, mil mitme saja inimese silma all pidin suudlema noort neidu. Kuidas see välja kukkus, ma ei tea. Publik oli aga igatahes rahuldatud. Ma ise aga lausa põlesin. Ime küll: lambipalavik ja kõik.

Niipalju meie näitemängust. Edaspidi tahame asutada ka laulukoori. Harjutuspäev määrati juba kindlaks. Aga sellest kõigest ehk teine kord.



UNGARI KAITSEMINISTER GÖMBÖ, kes sai hiljuti sõjaväe manööveritel käsigranaadi plahvatuse läbi haavata, Ungari kindralivormis.

# KAKS, KES LENDASID ÜLE Ookeani

H. B. KRAUZI järgi V. N.

Kõrgusmõõtja näitas kaks tuhat meetrit. Oli hommikul kell kolm. Tihedad pilverünkad ümberringi. Mõlemad lendurid, mässitud kasukaisse, istusid peaaegu liikumatult. Kaitseprillide tagant vahtisid nende silmad läbitungimatusse uttu. Lennuk võbises, ähkis, propeller kõmas umbset, uluvat rütmi. Jäine õhk puhus mööda kandepindu. Leitnant Mac Dowell juhtis. Major Rogers oli temaga vahetanud koha kahe tunni eest.

„Bostoni Lill“ oli juba kolmkümmendkaks tundi teel. Teisipäeval kell 7 õhtul täielises tuulevaikus oli otsustatud asuda tee. Kaks tundi hiljem jäi New-Yorgi sadam seljataha. Nüüd pidas lennuk otsekursi Iirimaale.

Veel ainult üks tund! Leitnant, kelle silmad võitlesid väsimuse ülivõimsa tundega, kukutas lennuki pilveseina mööda alla. Siis, et võita selgemat ringvaadet, ronis ta järsku valgusjuga mööda üles, pani uuesti tegevusse kõrgustüüri. Tuhat kuus sada meetrit!

Major Rogers oli kolmkümmendkuus aastat vana, leitnant Mac Dowell kakkümmendkolm, blond ja õrn. Rogers oli tublisti pea võrra pikem, laiade õlgadega, vägeva otsaesisega. Mac Dowell oli ta parim sõber. Ning nüüd istus ta temaga „Bostoni Lill“es, mis pidi nende linna tegema kuulsaks, ning mõtles: See poisu! See on ta kauneim päev. Veel vaid üks tund! — Kõrgusmõõtja näitas tuhat kolm sada meetrit.

Pilved, pilved keset uduseina. Mootor võbises ühtlaselt. Kandepinnad kõikusid kergelt üles ja alla. Jäine tuul pühkis mööda raami, sööstis ajuti küljelt mõlemaile kallale. Ees puuris propeller end öösse, mille lahkumine praegu näis algavat. Soojusmõõtja näitas kümme kraadi alla nulli.

Möödus veerand tundi. Aparaadid olid korras. Benziini jätkus veel viieks tunniks. Ainult see umbne, raske rõhumine kõhus, mida major juba korra varem oli tundnud. Tol korral, lennul üle Kordiljeeride, kui ta oli kaotanud suuna, pidi hädamaanduma, ning oli siis kolm päeva ja kolm pikka, koledat ööd ühegi suutäie söögita. See rõhumine kõhus, mis tuksatab otsaesises, surub kokku meelegohad. Kaksteistkümmend tundi olid nad nüüd teel, ilma muu toiduta kui kummalgi üks õhuke tükk šokolaadi. Üks mõlemaist bensiinitankidest oli kolm tundi pärast starti hakanud tilkuma. Liig hilja olid nad seda pannud tähele, nõu kuivikute, puuvilja ja natukese lihaga muutus kõlbmatuks. Ning siis olid nad juba üle ookeani, ei tahtnud enam pöörduda tagasi.

Leitnant Mac Dowell pani mootori seisma. Lennuk liugles hiiglaspiraalides allapoole. Major kiindus pil-

kudega pimedusse. Udu ja pilved ka siin. Kompassi järgi pidid nad olema nelikümmend minutit Malin Head'ist eemal. Kõrgusmõõtja näitas üheksa sada meetrit.

Leitnant Mac Dowell ei vaadanud ammugi enam aparaatidele. Ta oli kodus, väikeses, rohelses aias, seal seisid kaks kirsipuud, neile ronis ta nagu lapsena otsa ja toppis endale kirsse suhu. Kuidas libises ometi karastavalt nende jahe, mõru liha üle keele! Ta sõi ja sõi. Kirsse, kiirgavaid punaseid kirsse! Ja ikka rohkem, ikka rohkem, neid oli ju seal palju, vajas vaid välja sirutada käsi. Punased mahlakad kirsid... ning seal veel üks puu, seal aasal... kaljude taga... nii lähedal, et haara vaid nende järele..., ta pidi sinna... roheline aas kutsus... miks oli ta nii kõrgel... nõnda ei saanud ta neid haarata... nii siis — alla!

Ta rebis üht kangi. Lennuk langes alla. Punased kirsid! Kõrgusmõõtja näitas kolm sada meetrit.

Major vahtis valutavate silmadega öösse. Ta suutis seda vaevalt uskuda: seal all oli meri, ääretu, metsik meri, tormist püherdatud meri. Piik aparaatidele. Nad olid muutnud ka lennusuuna. Mootor seisis. Nad langesid alla!..

Mis oli juhtunud? Kui masinad enam ei töötanud... siis olid nad kadunud... „Halloo, Jack!“

Teine oli rebinud prilli eest, ta kummardus pigimusta sügavusse. „Holloo, Jack!“ Major raputas sõpra õlast. „Jack!“

Seal pöördus see ümber. „Seal... kaljud... aas... oleme päral, Charles... maa... ja kirsid, Charles, kirsid, nii palju kui süda kutsub...“

Major Rogers'i süda lakkas hetkeks töötamast. Fatamorgaana! Vaene Jack! Ta haaras tüüri, rebis ühe kangi tagasi, veel ühe, juba kuulis ta voogude kohisemist seal all... Kõrgusmõõtja näitas kaks sada meetrit. Nüüd kolm sada. Siis kaheksa sada. Viimaks tuhat. Nad olid päästetud! Ning nüüd itta! Üks kangi-vajutus. „Jack, mu poiss... seal all ei ole maad... ega aasa, seal all on meri...“

Jacki pea vajus rinnale. Siis ajas ta end pikkamisi sirgu. Ta ei näinud enam midagi. „Rogers, mis see oli?“ Ta parem käsi haaras rahulikult tüüri järele. „Mulle näis... mulle näis, nagu oleks seal olnud maa... aas... mu vaene pea... see hirmus nälg... Aga nüüd on möödas, ära ainult karda! Kas on siis fatamorgaanat olemas ka üle mere?“

Ta vajutas prillid silmade ette, järsu liigutusega ajas end sirgu. Kui kaua veel? Pool tundi. Kolm hurraad „Boston Lill“ele!“



Hakkas hämarduma. Aga ikka veel ei näinud nad muud kui udu ja pilvi. Mootor võbises ühtlaselt. Kandepinnad kõikusid. Umbes, uluvas rütmis puuris propeller end öösse. Kõrgusmõõtja näitas tuhat seitse sada meetrit.

Major Rogers sulges põlevad silmad. Kui kaua veel! Ainult kolmkümmend minutit! See pistmine kuklas, see rõhumine kõhus, see tõusis üsna pikkamisi ikka kõrgemale, surus end kõri poole.

Ta nägi end istumas kaetud laua taga, kuulis toaste ja muusikat. Nägi roogi ja veini ning šampanjat. Kui kuiv oli ometi kõri... Kui oleks ometi lonks whisky... või vett... sooja vett... kuradi päralt, jah, kas või kuuma vett... tulikuuma, keeva vett.

Maa?

Leitnant oli nahkmütsi võtnud peast, ta keha ripnes üle istekoha alla. Mida karjus ta seal öösse? Aas? Kirsid? Võtku kurat!

Nad langesid alla. Vaevalt sada meetrit nende all piitsutasid rasked vood vahutavaid harju ülespoole. Rogers haaras tüüri järele. „Jack, me kukkume!“

Kuid Jack ei lasknud teda ligi, lõi talle rusikaga näkku. „Seal... aas... kaljud... ja kirsid... seal... ning seal...“

Major heitles sõbraga. „Jack... see on üks fatamorgaana... anna kõrgustüür siia... näed... me tõuseme... neli sada meetrit... Ning kompass... oleme kaotanud kursi, Jack!“

Kuid teine ei annud järele. Ta sööstis Rogers'ile kõrri. See raputas end lahti.

Majoril olid tugevad rusikad, kuid ta oli surmani väsinud, ta oli lõtv kõigist liikmeist, ta ei teadnud isegi, mis see oli. Noor leitnant võitles hullumeelse vihaga.

Ta pahema käe sõrmed surusid ikka tugevamini majori kõri. Pareмага rebis ta kangi ettepoole, laskis lennuki langeda. „Seal... seal... maa... Ta hambad kiristasid.“

Nüüd olid nad juba üsna veepinna lähedal. Jooksurattad peaaegu juba puudutasid voogude harju. See oli hukkumine, kaksikümmend minutit kaldast eemal, mis asus idas, vastupidises suunas. Ning major tundis, kuidas kadus ta jõud. Aga nad ei tohtinud tüürida laiale merele... Seal teispool oli maa... oli ida... mitte siin...

Tal õnnestus välkkiire liigutusega vabastada parem käsi, ta haaras taskust, kiskus revolvri välja. „Jack! Oleme kadunud, kui sa ei lase lennukil tõusta. Ümberringi on vesi. Mul pole ju muud pääseteed!“

Leitnant karjatas. Ta käed haarasid relva järele. „Seal... all... aas... Charles... oleme päästetud... kas sa ei taha vaadata...?“

Kolm hurraad „Bostoni Lill'ele!“ Major surus revolvri vastu sõbra otsaesist, tundis keha, mis sööstis ta kallale, ja vajutas triklile. Ta nägi veel, kuidas Jacki keha pikkamisi vajus tahapoole. Siis tahtis ta haarata tüüri, seda käänata ringi, Iirimaa rand asus ju idas... Ta kaotas meelemärguse.

Kaks minutit hiljem uhtusid lained „Bostoni Lill'e“ Iirimaa põhjakaldale. Tolle kalju ja tolle aasariba juure, mida Jack, vaene Jack, esimesena oli näinud oma vaimusilmadega, mida ta aga tõeliselt enam ei tohtinud näha. Kalamehed, kes silmasid laineil triviva lennuki, leidsid selles oma üllatuseks kohtadele seotuna ühe poolmeeletu, kes kogeles arusaamatuid sõnu, ja ühe surnu, kel veri tilkus kuulihaavast meelekohal.



Kuulus Ameerika lendur leitnant William Burgess on konstrueerinud kiirmootorpaadi, millega ta kavatses 3½ päevaga sõita Los-Angelesist Honolulusse.

# A-S. KAPSI & KO OSAKOND «LÕHKEVÕIME»

Tallinnas, Rütüli tän. 15. Telef. 16-20.

**Soovitab** oma rikkalikust laost kõiksugu käsituskindlaid lõhkeaineid, lõhkekapsleid, süütenõõri, kapslitange, süüteaparaate, elektrisüütajaid, priima kivipuuriterast.

Paneb toime põllumeeste seltside ja põllutöökoolide soovil lõhkekursusi ja annab kõiksugu selgitusi kirjalikult lõhkeainete ja -tööde alal.

Põllumehed ja aednikud, ärge istutage ühtki viljapuud kõva maa sisse, vaid kobendage maa lõhkeainetega enne istutamist. Kui teie viljapuud hakkavad vananema, siis kobendage maa nende ümber lõhkeainetega. Tagajärjed on üllatavad.

## METALLIKAUBANDUSE A.-S. VENNAD POPOV

Tallinna kontor: Lai tän. 34.  
Kõnetr. 21-03 - Telegrammid „Popovmetal“.  
Ladu: Rannavärava puistee 17  
(Kniep & Verner'i uues hoovis).

**Raud:** lame, ümmargune ja kandiline; igasugune nurkraud, vitsraud, betoonraud, universaalraud, ümmargune raud transmissiooni võllide jaoks, talad ja U-raud.

**Teras:** reetallateras, vedruteras, võlliteras, adratüsiliteras, adrahõlmateras.

**Plekid:** mustad katuseplekid 0,45—0,7 mm paksud, paksud raudplekid 0,75—20 mm paksud, tsingitud katuseplekid — inglise märgiga „Öökull“ ja „Emulind“, katlaplekid, kattalavalveseltsi määruste järgi, rihvelplekid, plekid punasest ja kollasest vasest, plekid puhtast tsingist.

**Traat:** hariilik, põletatud ja galvaniseeritud raudtraat, tsingitud traat, traat punasest ja kollasest vasest, lattides: punane ja kollane vask, ümmargune, kandiline ja 6-kandiline.

**Malmist** pliivid, õhukindlad ahjuksed, pliidiiretid, kriskad (peldid), siibrid ja mustad pajad.

**Plekid** praeahjud, pliidiuksed, ahjuksed, auruklapid, kriskauksed ja puhastusüksed.

Adrad, vedruäkked ja sikk-sakk-äkked nende osadega: adraninad, adratallad, adrahõlmad, vedruäkke piide otsed. Malmist põllurulli rõngad. Vaskri assid ja pussid. Kabjanaelad ja traatnaelad. Inglise viilid: Thos. Firth & Sons. Balatarihmad: A/B. Finska Remfabrikerna — Tammerfors.